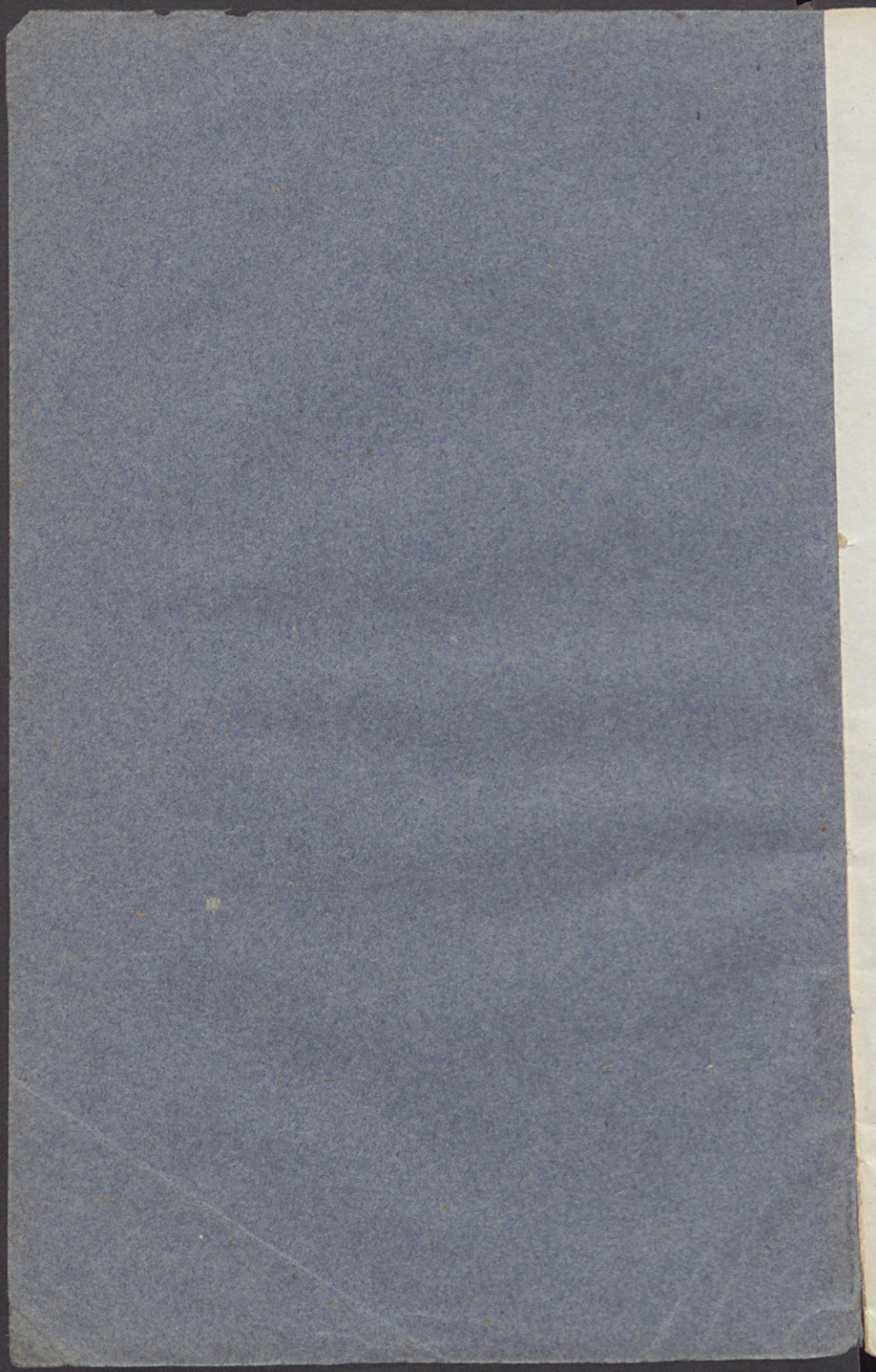

759418

PÁRBESZÉD

A'

SZABADSÁG, EGYENLŐSÉG

É S

TESTYÉRISÉGRŐL.

VESZPRÉMBEN,

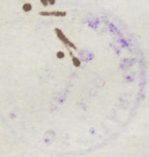
RAMASSETTER KÁROLY' BETÜIVEL.

1848.

ՀԱՅԿԵՍՏԻՆ

ՏՅԱՅԱԿԱՆ ԵՎ ԵՆՈՒՄՆԵՐԻ

Հ. Բ. Կ. Բ. Կ. Բ.

ԵՎ ԵՆՈՒՄՆԵՐԻ

ՀԱՅԿԵՍՏԻՆ ԵՎ ԵՆՈՒՄՆԵՐԻ

1848

Párbeszéd

a' Szabadság, Egyenlőség, és Testvériségről.

A. Uram komám uram hála Istennek, hogy fris egészségben tisztelhetem ebben a' zürzavaros világban; most leginkább azért jöttem a' városba, hogy itt értelmesebb, tudósabb emberek lakván azoktól megtudhassam, miben áll valósággal ez a' mi drága hazánk állapotjának átváltozása; mert nálunk falun sokat beszélnek össze vissza az ország átalakulásáról, ki örül, ki fél, mindenfelül hangoztatják, éljen a' Szabadság, az Egyenlőség, a' Testvériség; de hogy miben álljon ez a' szabadság, egyenlőség, testvériség ezt nálunk Isten igazában kevés ember érti, és azért hallani olly sok kuszált beszédeket az együgyü falusi nép között e' dolgokról: ki azt mondja most minden szabad, mi előbb tiltva volt, szabad a' másét elvenni, más rétvén, vetésén stb. legeltetni, az előjáróknak ellenszegülni, szülőket, öregeket, urakat stb. tiszteletlenséggel illetni, ki azzal ijeszti a' szegény embert, hogy majd drágán megfizeti a' szabadságot és egyenlőséget, a' robot, a' dézma elengedést, mert ezt dupla, tripla portioval fogja kipótolni, inkább szolgáltam volna én a' már megszokott robotot, és adtam volna dézmát, mintsem hogy fizessem a' nagy adót, hátha még katonáskodni is kellek, és házi népünket, kis birtokunkat prédára hagyni, így aggódnak; azért tehát kívántam szeretettel megkérni kedves

K. Ur. világosítson föl e' dolgok iránt, hogy így mind magam tisztába lehessek, mind más együgyü felebarátomnak is adhassak hasznos oktatást.

B. Igen szívesen tellyesitem bizodalmas kívánságát K.K. Ur. mennyire tölem kitelik, hiszen keresztény felebaráti kötelességünk egymást testi és lelki bajokban segíteni: itt a' városon sok értelmes, törvénytudós, becsületes ember van, kiktől tanulhat az ember, és könyvet is eleget találhatni, mellyekből szép tudományt lehet könnyü módjával szerezni; és hogy a' drága időt hijába ne vesztegessük szóljunk a' kérdéses dolgokról. — Szabadság, Egyenlőség, Testvériség: ez annyit tesz, hogy kik ez előtt nem valánk szabadok, hanem mások önkényétől függő szolgák, kik nem valánk egyenlők, hanem igen is egyenetlenek, kik nem valánk testvérek, hanem idegenek egymás iránt, ezentul szabadok, egyenlők, testvérek leszünk. Azonban eddig is nem volt rab-szolga a' szegény jobbágy, ki egészen más önkényétől függött volna, mert volt szabad akarata, nem volt tömlöczben, ha valaki igazságtalanul bántotta, az urasághoz folyamodott, ha ez bántotta, a' vármegyénél keresett, és talált is igazságot; nem volt a' földhöz lekötve mint régenten, hanem a' törvény szabta mód szerint elhagyhatta faluját, lakhelyét, és máshová költözködhetett, sőt még sessióját is eladhatta; így az újabb időben sokkal szabadabb volt már a' jobbágy, mint régenten; csak hogy még tartozott telkéért robotolni, természetményeiből dézrát adni, 's vármegye dolgát maga tenni, katonát adni, és tartani, vámot, adót fizetni stb. mellette sokan faggat-

ták, sokan parancsoltak a' szegény jobbágnak, és városi polgárnak is: a' földes ur, a' fiscális, tisztartó, ispány, iródeák, hajdu, biró, kisbiró, még is: a' vármegye, alispány, szolgabiró, esküdt, és gyakorta ugyancsak kényők, kedvök szerint bántak vele, és ha panaszkodott, csak nehezen nyert orvoslást: végre sem a' megyei tisztviselők választásába, sem a' törvények hozásába semmi befolyása nem volt; ezután a legujabb törvények szerint nem leendő, legalább másképpen kellene lennie. De azért nagyon hibáznék, ki azt gondolná, hogy most már mindent szabad tenni, mi valakinek tetszik, korántsem, mert csak akkor kezdődnek az igazi rabszolgaság, senki sem lenne többé szabad sem személyével, sem vagyónával, zür-zavar, háborúság lenne az egész országban, most is tartozunk mindnyájan engedelmeskedni a lelkiismeret szavának, mert ez Isten szava, az Isten, és anyaszentegyház parancsolatának; a' haza törvényeinek, a törvény végrehajtóinak, legfőképen koronás királyunknak, de csak azokban miket a' törvény erejénél fogva tőlünk követelhetnek, ezután parancsol mindnyájunknak nemesnek, nemtelennek a' törvény, és azok, kiket erre a' törvény felhatalmaz, a' törvényhozásban pedig részt vehet a' fertály telkes paraszt ember is, mert követet választ, kiben bizodalma van, sőt maga is megválasztathatik követnek; ha arra alkalmasnak találta: ez pedig nagy dolog, szép jus K. U. követet választhatni, megválasztathatni, mert a' követek hozzák országgyűléseken ö Felsőge helybenhagyásával a' törvényeket, mellyeknek engedelmeskednie kell minden polgárnak; azért tehát min-

den választó polgár jól megfontolja előbb, kit választ követnek, és csak magával jól számot vetve, és ha maga ítélő tehetségében nem bizik egészen, más okos és igaz lelkü emberektől tanácsot kérve, válasszon értelmes, vallásos, jó erkölcsü embert, mert csak ilyen nemzet képviselőktől lehet alaposan reményleni, miszerint olly törvényeket hoznak, mellyek által boldogittatni fog hazánk, és annak minden lakósa. — Igaz K. K. Ur. most sokan azt tartják, csak okos és becsületes ember legyen valaki, akkor minden hivatalra alkalmas, akár van vallása akár nincs; de én nem tartok ezekkel, hanem az meggyőződésem, hogy vallás nélkül nincs becsületesség, legalább az olly ingadozó, mint a' nádszál, mellybe bizni nem lehet; az Ur lelke mondja: a' bölcsesség kezdete az ur félelme; ez annyit tesz, hogy az nem lehet bölcs ember, ki az urat nem féli, okos, eszélyes lehet, de nem bölcs, mert az a' bölcs, ki mindent jó czélből tesz, és jó eszközökkel iparkodik azt véghez vinni, midőn ellenben az, ki az Istentől nem fél, azaz kinek nincs hite, ha talán jó czélok után törekszik is, de az eszközökben nem válogat, csak alkalmas legyen a' cél elérésére ha jó, ha rossz, mert ki Istentől nem fél, annak nincs lelkiismérete, e' nélkül pedig nincs igaz becsületesség; ugyan is ki nem hisz Istent — ki igaz bíró, ki lelkünk szivünk rejtekét is tudja, ki legtitkosabb tetteinket is látja, kitől tart az? talán az emberektől, az emberi törvényektől, és az által szabott büntetésektől? — igen K. K. Ur. ezen tekintetek is sok rosszat hátráltathatnak, de az is igaz, hogy a rossz ember, sokszor tehet titkon gonoszsa-

got, mellyet senki meg nem tudhat, de a' biró is gyarló ember, ha a' gonosztevő hatalmas, gazdag ember, megvesztegetheti pénzzel, kedvezésekkel a' birót, tanukat stb. és így az érdemlett büntetést kikerüli: kinek hite vallása nincs K. Ur. az nem csak nembölcs, nem csak nem becsületes ember, hanem még veszedelmes tagja is a' polgári társaságnak, és pedig annál veszedelmesebb, mennél okosabb, mert ő neki nincs más Istene, mint tulajdon maga, csak magát imádja, magának szolgál, és mindent mi kivüle létezik mint tulajdon szolgálatjára teremtettnek tart, és mindent saját kényének, kedvének, gyönyörüségének feláldozhatónak vél. Már ki bizhatik az ilyen emberben? sőt félni, irtózni, rettegni kell mindenkinek, és méltán az illyentől, kinek nincs más Istene, mint őnmaga; ő ugyan tökéletesen szabadnak, függetlennek állítja magát a' világon minden néven nevezhető szolgaságtól, azonban valódi, és pedig szána-kozásra méltó rabszolga, igen: rabszolgája a' benne korlátlanul uralkodó vágyainak, indulatjainak, szenvedélyeinek, mellyeknek szolgáltaiban engedelmeskedik, mint akármely rab az ő kényurának, szolgája ő kevélységének, fősvénységének, bujaságának, haragjának stb. úgy van, ha csak egy gyanus szóval bántod is meg gögjét, nem bocsájt meg soha, hanem előbb utóbb megboszulja magát a' mint lehet: pisztollal, karddal, gyilokkal, tüzzel titkon, vagy nyilván — mert nem fél Istentől, ki megbünteti a' titkon elkövetett gonoszt is; pénz, és birtok utáni vágya nem irtózik uzsorától, csalástól, lopástól, rablástól, váltó kötelezvény hamisítástól, mert nem fél az urtól ki meg-

bünteti a' gonoszt; ha testvéred, feleséged, leányod felingerli buja vágyait, addig nem nyugszik, még bűnös szenvedélyeit ki nem elégíti, mert nem fél az égben lakó igaz bírótól, ki megbüntet minden gonoszságot; azonban gyakorta jót is cselekszik a' hittelen ember, de többnyire ismét csak azért, hogy indulatjainak szolgáljon p. hogy hirt, nevet, szerezzon magának, dicsértessék, magasztaltassék az emberektől, népszerűséget, és ez által jövedelmező hivatalt nyerjen stb. és sokszor történik, hogy az embernek természetes hajlandóságai nem engedik olly rosszá lenni, mint lenne, ha hitlensége szerént élne egészen: már K.K. Ur. ezek mind csak azt bizonyítják, hogy a' hittelen, vallástalan ember bölc, igazán jó, tellyes bizodalmat érdemlő nem lehet, és hogy a' követ választásnál, valamint más hivataloknál igen szükséges arra tekinteni, hogy ne csak okos, hanem vallásos ember is legyen, kit választunk.

A. Én is azt tartom K.K.U. hogy a' ki Istentől nem fél, még kevesebbé fél emberektől, ki Isten törvényét megszegi, az emberekét sem fogja megtartani, ha indulatja ellen van, és nem tart a' büntetéstől, ezt a' mindennapi tapasztalás tanítja; vannak nálunk is elég olly emberek, kik a' religiora mit sem tartanak, templomba nem járnak, és ezek többnyire rossz emberek is, kik sem Isten, sem embertársuk iránti kötelességeiket nem tellyesítik, ha csak vagy emberi tekintet, vagy haszon keresés nem indítja őket, egyenetlenül élnek feleségeikkel, házasságtörök, rosszul nevelik gyermekeiket, korhelyek, pazarlók, csalók stb. azért én nekem is igen kevés bizodalmam van

olly emberek iránt, kiknek religiojuk nincs; sőt csekély belátásom szerint azt tartom, hogy a' ki nem féli az Istent, nem is szereti azt, ki pedig Istent nem szereti, az felebarátját sem szeretheti igazán, mert úgy tanultam én azt, hogy ezt is csak Istenért lehet igazán szeretni, és így nem is lesz iránta igazságos, ebből aztán az következik, hogy bántja felebarátját, vagy személyét, becsületét, jószágát, és ekkor hogy áll meg az annyira kikürtölt szabadság? és utoljára is csak azt kell egész okoskodásunkból kihozni, hogy csak ott van igazi szabadság, a' hol vallásosak az emberek.

B. Okosan szóllott K. U. mert ugyan csak a' historia, de napjaink története is azt tanítják, hogy a' vallástalan emberek hirdetik ugyan tele torokkal a' szabadságot, de tettel az ellenkezőt mutatják, ők többnyire legnagyobb zsarnokai embertársaiknak, legalább azoknak, kik velök nem tartanak, — úgy látzik, nálok az a' jelszó: szabadság nekünk, és barátinknak, szolgaság elleneinknek; ezt a' betű tellyes értelmében betellyesedve látjuk most is a' szerencsétlen Schveicz országban, ott az ugynevezett radikális párt, azaz olyanok, kik minden régít gyökerestől szeretnek felforgatni, elakarták üzni az ugynevezett Jezuita szerzetes atyákat a' katholikus meggyékből, hol a' gyermekeket nevelték, pedig a' szülők, és előljárók tellyes megelégedésökre, és egyébaránt példás életet éltek; a' katholikus megyék ezen az ő beldolgaikban való avatkozást nem akarták tűrni, és ellenszegültek, ezért háborut izentek a' radikális protestans kantonok, és több mint két annyian

lévén, a' katolikusokat könnyen legyőzhették volna, azért ezek megadták magukat, és ime a' szabadságot hirdető radikálok mit tettek? irtóztató hadi sarczot vetettek a' katolikusokra, kik törvényes jogaiukat védték, nem csak a' Jezuitákat, hanem minden szerzeteseket, még a' betegápoló apáczákat is csufosan elkergették, és minden javaiktól mefosztották. Ime K. U. így értik némelly emberek a' szabadságot.

A. Boldog Isten ments meg minden embert, mentsd meg drága hazánkat illy irtóztató szabadságtól! — De még egy kis kétségem van K. U. e' dologban. Sokszor hallottam már felhányni némelly vallástalan uraktól, hogy van az a' vallás dolga, hogy olly jónak, olly üdvösségesnek mondjátók azt a' ti vallástokat, és még is azok között a' ti vallásos embereitek között olly sok rossz ember van, kik egészen ellenkezőt cselekesznek, mint mit hisznek, vagy predikálnak? azt hiszik, vagy predikálják, hogy halálos bűn a' fajtalanság, és buja életet élnek; hogy a' ki irgalmasságot nem cselekszik felebarátjával, ő sem reménylhet irgalmasságot Istentől, és még is irgalmatlanok; hogy a' rosszat, jóval kell megfizetni, és még is boszuállók stb.

B. Ez K. U. onnan van, mert a' vallásos emberek is gyarlók, és sokszor gyarlóságból vétkeznek, csak sok küzdés után vihetik oda a' dolgot, hogy úgy éljenek, mint hitők kívánja, de még a' legjobb esetben is mindig rosszabbak maradnak mint az igaz hit szerint lenniük kellene, és ez egyházunknak szerencsétlensége; ellenben a' vallástalan, a' hittelen emberek többnyire jobbak, mint a' hitük, és ez a' világ

szerencsése, mert ha úgy élnének mint hitökből folyna, akkor ezek volnának az emberiség rettentő ostorai.

A. K. U. hogy visszatérjünk ismét az előbb említettekre, kérem világosítson fel az iránt, valljon az urbéres ember nyer-e valamit az új szabadsággal, a' robot és dézma elengedéssel? mert ha talán ezután két, vagy három annyi portiót kelletik fizetnünk mint az előtt, akkor ez nekünk nem hasznunkra, hanem kárunkra lesz, mert tudja K. U. hogy a' szegény földmivelő ember mit sem ad nehezebben, mint készpénzt, akkor inkább robotot szolgáltunk, dézmát adtunk volna.

B. Édes K. U. Azt senki sem tagadhatja, hogy az urbér, és dézma megszűnése által sokat nyer a' jobbágy, még azon esetre is, ha talán több portiót kellene neki fizetnie, mint az előtt fizetett, a' mi meglehet, de nem bizonyos; mert ime tegyünk egy kis számítást; K. U. mint egész telkes ember szolgált 104 gyalog, vagy 52 igás napot, ezt csak 1 fr. 30 krval véve tesz: 78 frtot, ennyiért pedig most legalább ezen megnyert munkát bizonyosan eladhatja, mert a' robotot vesztett birtokosoknak szükséges: dézmát körül belül adott 10—12 keresztet, ezt csak két forintra becsülve tesz: 24 frtot, és így könnyű számítással nyert: 102 frtot vált. nem is említve a' robotra parancsoló hajdúnak sok alkalmatlankodásait, durvaságát, a' robot computusokkali időveszteséget stb. melly mind megszűnik; e' szerént az urbéres ember megnyerte egész portióját, sőt még ha két annyi portiót kellene is neki ezután fizetni, mint eddig fizetett, ez is kikerüla' megszűnt robot, és dézma ál-

tal kapott nyereségből, ugyan is az egész telkes ember vidékünkön 20 vagy 22 pengő forintot szokott fizetni portiot, már pedig két annyit nyert, tehát minden portiója, még széna, zab stb. katona tartás fejében adni kellett adózások is kikerülnek az említett nyereségből; már pedig K. U. én azt nem hiszem, hogy ezentul két annyi portiót kellessék fizetnünk, noha azt bizonyosnak tartom, hogy az adó általjában jóval több lesz, mint volt előbb, mert az országnak most többszüksége lévén, több is leendő költsége, ennek pedig az adóból kell kikerülni, mert sokkal többen fogjuk ám fizetni az adót, mint előbb, mikor csak a' jobbágyok és városi polgárok adóztak, most minden nemes ur fog földjéről portiózni, és így a' nagyobb summa is többek között elosztva, kevesebbet juttat egyre, p. K. U. falujában van 100 egész telek, erről a' jobbágyok fizettek 5000 váltó frtot, ott van a' földes urnak is 100 telekre való birtoka, mellyről ezután ő is fog fizetni, már ha jövendőben talán helységükre 8000 vfrt esne is, az adó két annyi telekre felosztatván már kevesebb jutna egy telekre 8000 vfrtből, mint előbb 5000ból. Ebből tehát úgy hiszem, miszerint a' volt jobbágyoknak szép haszon jutott az urbér, és robot eltörlésével, mert ezen nyereségből kikerülhet a' portio, és az, miből előbb a' portiot előállították tiszta haszon, mellyet kiki gyarapulására fordíthat.

A. Ez elég világos, következve az is, hogy a' jobbágyok nagy háladatossággal tartoznak azoknak, kiktől e' tetemes jót nyerték. De valljon, hát kinek köszönhetjük ezt valóban?

B. Az urbér, és dézma elengedést csak ugyan egyenesen azoknak köszönhetjük, kiknek törvényes tulajdona volt a' robot, és dézma, mert ugy tartom, csak az érdemel köszönetet a' tett jóért, ki magáéból ad másnak valamit, ugyanis a' máséból ajándékozni könnyü dolog, törvényes tulajdona pedig volt a' robot, és dézma a' földes uraknak, és egyházi rendnek; ez utóbbi minden kárpótlás nélkül mondott le a' dézmáról, a' földesuraknak pedig a' robot, és kilenczedért mérsékelt kárpótlást ígért az ország, melly aligha ütendi föl a' szenvedett veszteséget, de ezen kárpótlásnak egy nagy részét is, melly az adóból kerül ki, maga a' vesztes földes ur fogja fizetni, nem pedig a' nyertes jobbágy: hogy pedig a' szenvedett veszteség igen tetemes, azt könnyen föl lehet számítani, p. K. U. földes ura a' robot megszüntetése által vesztett 50,000 gyalog napszámot, ezt majd felszámítják talán 25 vxrval, és pótolandják, azonban a' földes urgyakorta, kiváltképen midőn nagy dolog ideje van, egynapi munkáért kénytelen leend 50 vxrt adni, az 50 xrra becsülendő igás napszámért pedig fizetend 2 vagy 3 vxrtot. Az egyházi rend közül pedig több püspökök, káptalanok jövedelmeik felét, sőt háromnegyed részét is elvesztették a' dézmának elengedése által, ugy annyira, hogy nem kevesen valóban szegények lettek. Ezért tehát ugye' bár K. U. csak megérdemlik, hogy jötevőink iránt háladatosak legyünk, mint keresztény emberhez illik, érettük imádkozzunk, és gyermekeinknek is ezt meghagyjuk, őket tiszteletben tartjuk, sőt hálánkat ne csak szóval; hanem minden alkalommal tettel is bizonyítsuk, szive-

sen segítvén midőn reánk szorulnak szolgálattunkkal; de hálánkat megérdemlik azon férfiak is, kik ámbár magukéból mit sem adtak is, elősegítették az urbér, és dézmától való szabadulásunkat; ezen jótévőinkérti hála maradjon meg családjukban firól fira, unokáról unokára!

A. Igaz K. Ur. ha így áll a' dolog, mint értesültem nagy jótéteményt nyertünk lelki atyáink, és földes urainktól, és azért isteni, és emberi törvény szerint hálával tartozunk, és ezt meg is hagyom gyermekeimnek, és unokaimnak, és magam is minden alkalommal nem csak szóval, hanem tettel is kész szolgálattal meg fogom mutatni volt jó földesuraságom iránt, mert ocsmány egy bűn a' háladatlanság Isten és ember előtt, minden nap is fogok egész családommal imádkozni jótévőinkért; és örök emlékezetül mennél előbb ültetek 3 szép oltoványt kertembe, hogy unokáim is hálásan emlékezzenek meg, ha rólok esznek gyümölcsöt a' robot, és dézma elengedés által nyert jótéteményére. — Azonban K. U. az itt a' bökkenő, hogy sok értetlen, rest ember ezen jótéteményt nem csak hasznára nem fogja fordítani, hanem inkább károsodni fog általa, mert lesznek többben, kik a' helyett, hogy a' nyert időt pénzkeresésre fordítanak majd többet henyélnek, pincze szeren kancsók mellett forgolódnak, a' megmaradt dézmát a' helyett, hogy családjuk javára fordítanak, a' csapadékbe fogják vinni Ábrahám zsidónak, mert sok ember köztünk csak akkor dolgozik, mikor kénytelen vele, nem megy napszámra, ha csak reá nem szorul.

B. Ez mind megtörténhetik, de a' ki magán nem akar segíteni, azon Isten sem segíthet, úgy tartja a' közmondás; ellenben az iparkodó földmivelő majd használandja a' drága időt pénz keresetre, szinte a' megmaradt dézmát is, és Isten segítségével megfog gyarapulni, ugyan is: földjeit jobban fogja mivelhetni, több ideje levén, ha előbb 3-or szántotta, most 4-er megszánthatja, pedig a' közmondás azt tartja: 3 szántás 3 kenyér, 4 szántás 4 kenyér, lesz tehát több gabonája, abból eladhat, szerezhethet több marhát, leend több trágyája, a' trágyázott föld jobban terem, vehet lóhert, vagy luczernát, leend erősebb marhája, építhet istállókat, felszereket, pajtát; mindannyi haszon a' földmivelőnek, gyermekeit tovább, és jobban iskoláztathatja, magát, házi népét tisztességesebben ruházhatja, más szegényebb felebarátjával jót tehet, ime K. U. ez mind haszna lessz az iparkodó embernek a' robot, és dézma megszűnésből, és ezekből a' testi jólét mellett, sok lelki öröm, és meglegedés fog származni, és ez így levén az egész magyar hazában, minő jólét, meglegedés fogja boldogíthatni az előbb volt szegény, adozó jobbágyot, most már szabad, és urával egyenlő földmivelő polgárt! Azonban K. U. ez csak mindugytörténhetik, ha mindenik igazságos lesz felebarátja iránt, ha egymást nem bántjuk, sem személyét, sem vagyonát nem sértjük, mert ha szabadok akarunk lenni, legelső feltétel, hogy igazságosak legyünk.

A. Oh K. K. Ur. bár a' jó Isten mégérnünk engedné, hogy az a' jólét, mellyről szóllott, mind betelleyesednék! akkor mindenki, legalább az igaz

lelkü ember megelégedhetnék sorsával. K. Úr, többi között azt is emlité, hogy ennekutánna a' jobbágy egyenlő lesz földes urával, ezt egyszerű eszettel föl nem fogom, hacsak meg nem magyarázza egy kevéssé; mert én azt hiszem, hogy ezután is csak lesznek urak, és szolgák, gazdagok, és szegények, a' mint ez mindig volt, a' földes ur ezután is csak ur marad, a' volt jobbágya pedig szegény ember.

B. Tökéletesen igaza van. K. Ur. hogy ezután is lesznek urak, és szolgák, gazdagok, és szegények, nem is ebben áll az egyenlőség, mellyet az új törvények akarnak fölállítani, hanem abban, hogy mindenki a' törvénynek alája legyen vetve, tartozzék annak engedelmeskedni, legyen az herczeg, vagy szegény paraszt, és ha vét ellene, amaz ugy bűnhődjék mint ez, senki ne tartozzék másnak szolgálni, csak abban mit a' törvény parancsol, vagy mire önmagát kötelezi, nincs többé különbség nemes, és nemtelen, adózó, és nem adózó között, mindenki szabad polgárja egy hazának, és adózó, mert mindenki tartozik a' haza szükségeire adózni vagyona szerint, az az: kinek több birtoka van, többet, kinek kevesebbje van, kevesebbet, és ez most már nem szégyen, nem terhes, hanem szép, és dicseretes hazafiui kötelesség; ugy fizet most adót a' püspök, mint a' városi polgár, és a' volt jobbágy, mert ez a' természeti igazság, hogy az ki a' haza javaiból részt vesz, segítse terheit is viselni; így ha majd mindnyájan fizetünk a' haza szükségeire, könnyebben lehetend azokat pótolni, többet ellátni, és még is kevesebb adó esik egyre, így majd lesznek vas

utaink, jobb kőutaink, virágzó kereskedésünk, több pénzünk, a' katona tartás nem lesz csak a' jobbágy terhe, lehet több iskolákat állítani, a' szegény mestereket jobban fizetni stb. lám a' haza olyan mint egy háznép, mellynek különféle szükségei vannak, ha a' háznépnek minden tagja a' közökre szorgosan dolgozik ugy-e bár gyarapul, boldogul a' ház, szinte így van ez a' hazával, ha ebben mindenki tehetsége szerint segíti szükségeit pótolni, terheit viselni, virágzó, vagyonos, erős, hatalmas lesz az ország. Egyenlők leszünk még abban is, hogy mindenki tartozik hazáját védelmezni, nem úgy mint előbb, hogy csak a' parasztnak kellett rendesen katonáskodni, és azt fizetni is, és a' nemes csak háboru idején kelt a' hadba; most minden polgár, ha életkora, és hivatala engedi tartozik otthon védelmezni a' személy, és vagyon bátorságot; veszedelem idején pedig az egész országot, a' ki pedig ezt nem teheti, az pénzzel váltja meg ezen kötelességet. Ezekben áll K. U. főképen az egyenlőség; mert hogy vagyonra egyenlők legyünk ez csak ábrándozás, melly nem volt soha, de nem is lehet, mert ha ma felosztanák az emberek egyformán minden birtokukat, már holnap különbség támadna közöttünk, mert az egyik abból költött, a' másik pedig hozzá keresett volna, ezt úgy tartom a' legeggyűgyűebb ember is átlátja, de az Isten sem akarta ezt a' tökéletes egyenlőséget, különben nem teremté vala olly egyenlőtlenekké az embereket, lám egyik ember erős, a' másik gyenge, egyik egészséges, másik beteges, egyik nagy, a' másik kicsin, az egyik eszes, a' másik buta, egyik bátor, a' másik gyáva,

már pedig az erős ember minden időben többet kereshet, mint a' gyenge, szinte az okos is ugy-e bár többre megy, mint az oktalan.

A. Erre nem nagy tudomány kell, hogy ezt valaki megérthesse; de K. U. abban van-e valami igaz, hogy a' zsellérek is ezután annyi földet kapnak mint a' telkesek?

B. Erről mit sem hallottam, nem is foghatom föl, hogyan történhetnék ez meg, ha csak vagy a' telkes gazdák, vagy a' földesurak nem osztoznának velök, ezt mindenkinek szabad tennie, ha akarja, de erre kényszeríteni senkit sem szabad, mert ez rablás, fosztogatás volna, ha valakitől igaz birtokát elvonnék, akkor kár volt volna a' polgári társaságba állani, mert ezt azért tették az emberek, hogy személyük, és vagyonuk bátorságban legyen, ebből tehát semmi sem lesz, hanem a' zsellér is szabad polgárrá lett, becsületes munkássága, iparkodása által kereshet ő is magának, és ha ő is sok fáradsága után majd szerzendett földeket, réteket, hogyan tetszenék neki, ha szomszédja, kinek még földje nincs, akarna vele osztozkodni? Legszebb egyenlőség az, mellyet az ur Jezus hirdetett, és hirdettet szüntelen egyháza által t. i. hogy minden emberek egy Istennek fiai vagyunk, ő valamint atyja, ugy ura is mindnyájunknak, és mi szolgálai kivétel nélkül, a' király ugy mint a' koldus, a' gazdag ugy mint a' szegény, a' tudós ugy mint a' tudatlan, és mivel egy atyának gyermekei, egymásközt testvérek vagyunk, kötelességünk egymást szeretni testvéri szeretettel, egymással békében élni, egymás gyarlóságait, hibáit türni, egymást minden

testi, és lelki szükségben segíteni, az erős Istápolja, védje a' gyengét; az okos tanítsa, és igazítsa utba az oktalant, a' gazdag legyen irgalmas a' szegény iránt, a' szegény ne irigyelje a' másét, hanem tűrje békével szegénységét, így leendő béke, és egyetértés az emberek között, így lehetnek csak boldogok az egyesek úgy mint az egész haza, mert e' földön nem rendelt az ur Isten menyországot az emberek számára, itt semmiféle emberi törvény, vagy alkotmány az embereket tökéletesen elégedettekké, azaz boldogokká nem fogja tenni, mertha egyik vágya kielégítetik, tüstént egy másik támad, és ezt úgy rendelte a' jó Isten, hogy egymás, egy jobb világba törekedjünk, a'hol majd kielégíti minden kívánságainkat, ebbe a' másik boldog országba pedig csak úgy juthatunk be, ha itt e' földön az Isten törvényei szerint élünk, és ha így élünk K.U. akkor már ez életben is a' mennyire ember lehet, boldogok leszünk, mert nyugodt lelkiismerettel, következőleg megelégedettek!

A. No K. K. Ur. ez szép vigasztaló egy tanúság, melly ha jól fölfogtam, azt tartja, hogy csak a' jó keresztény ember lehet mind e' földön, mind a' másik világon igazán boldog, és így ha minden ember jó keresztény iparkodnék lenni, akkor lennének már itt is boldogok. Még valami jutott eszembe, midőn említette K.Ur. az egyházat, valljon az egyház szolgálínak a' papoknak, és mestereknek kell-e ezután is szolgálni, és fizetni, vagy az is megszűnik, mint sokan mondják?

B. A' papok, és mesterek fizetését, és eddig nekik tett szolgálatot a' lörvény meg nem szüntette, mind addig tehát, míg a' törvény ez iránt mást nem rendel, tartozik mindenki lelki pásztorának, és iskolamesterének azt megadni, és megtenni, mit eddig megadni, vagy megtenni köteles volt; a' jóra való keresztény ember úgy tartom meg is fogja ezután is, míg másképpen nem rendelkezik az ország, szívesen adni a' lelkipásztorának, és iskola mesternek mivel nekik tartozik, mert ezek legdrágább javaiknak, t. i. lelküknek, magzatjaiknak viselik gondját; rut hálátlanság lenne tehát ezektől megtagadni a' többnyire úgy is csekély tartozást most, mikor az egyházi rend, és földes urak jószívűségéből olly nagy hasznokat nyertek.

A. Igazság, én is azt tartom, adja meg mindenki mivel másnak tartozik, annyival inkább a' lelkipásztorának, és mesternek, kik teszik a' legbecsesebb szolgálatot az embernek lelkünk üdvössége, gyermekeink jó nevelése körül fáradozván, én tehát ezután is szívesen megadom nekik mivel tartozom, és másokat is arra fogok ösztönözni.

B. Azonban meglehet K. U. hogy jövőre talán a' pap, és mestertartás többé fog kerülni a' községeknek mint az előtt, hogy nem csak lélek gabonát, és pénzt fognak adni, egy két hold földjét a' papnak, és mesternek eltakarítani mint eddig, hanem a' templomot, plebánia, és mesterlakot is építeni, és fentartani kellend, nem csak mint ez előtt az építésnél, fentartásnál igás, és gyalog napszámokat szolgálni; ezt pedig azért gondolom, mert a' patronusok a' föl-

des urak, kik eddig templomot, plebánia, és mesterházakat építettek, és a' fentartási készpénzbeli költségeket is ők adták, és azért jussok volt plebánust nevezni; ezután sok helyt ezen jussról, mely sok terhekkal jár, lefognak mondani, minekutánna megszűnt a' jobbágyság, a' robot, 9-ed, és 10-ed, a' mely haszonért viselték a' patronátusi, vagy gyámjogi terheket, és ez igazságos is K. Ur. nem lévén már többé jobbágy, hanem mind szabad polgár, nem lévén a' földes urnak jobbágjától semmi jövedelme többé, nem lehet kivánni méltányosan a' szabad földmivelőnek, hogy volt földes ura tartsa fön templomát, pap, és iskola házát, vagy építse, hanem csak legfőlebb, hogy annyiban járuljon a' költséghez, a' mennyiben ő is ezen intézeteknek hasznát veszi; azért itt majd a' községnek más módot kell találni, hogy az uj terhet viselhesse, így p. sok helyen ezt már viselik is, áratást, kaszálást, szántást, vagy akármedly más munkát vállal a' helység közösen földes urától, vagy akárkitől, és a' keresetet köz épületeinek u. m. templom, pap, mesterház, pajta stb. fentartására, vagy ujjak állítására fordítja, erre szinte egyéb köz jövedelmeit, és ha szorgalmasan, hiven takarékosan jár el ebben a' dologban, néhány évek által szép töképenzt gyűjthet magának, és annyira mehet, hogy rendes időben, t. i. mikor nincs valami veszedelem, vagy nagy kár, fődözve vannak a' községnek mindenkiadásai, terhei, és nem szorul adósságra.

A. Mi tagadás benne K. U. ez csak igazságos lenne, de ezt ugyan nehezen fogják belátni akarni a' mi katholikus népünk között sokan, mert rég óta

hozzá szokott a' népához, hogy ezt a' földes ura tette helyette, és sokan azt a' kevés költséget, és szolgálatot, mibe papja, iskola mestere, temploma, pap és mesterháza került is, sokallották, majd zugolód-
nak, ha több terheket kell viselniök, és majd azt lár-
mázzák némellyek, mi haszna a' szabadságnak, egyen-
lőségnek, testvériségnek, ha most meg több terhe-
ket raknak reánk.

B. Meglehet, hiszem is K. U. hogy lesznek sok értetlenek, kik zugolódni fognak, hanem ezeket ok-
tassák, világosítsák fel a' mondottak szerint az ér-
telmesebbek, magyarázzák meg nekik, miszerint ép-
pen a' testvériség, az az Krisztus által először hir-
detett, az emberek között beplántált felebaráti sze-
retet kívánja tőlünk: hogy mindent mit akarunk, mi-
szerint mások nekünk tegyenek, azt mi is tegyük nekik,
és a' mit nem akarunk, hogy mások nekünk mivelje-
nek, azt mi se miveljük nekik; tehát valamint nem
tartjuk mi igazságos dolognak, hogy mi mások he-
lyett költsünk, másoknak szolgáljunk, kik nekünk
semmi szolgálatot nem tesznek, mit sem adnak, ugy
szinte nem volna igazság, hogy helyettünk ezután is
a' földes ur tartsa a' papot, mestert, építsen, repá-
ráljon templomot, pap és iskola házat, miután már
mi annak semmit sem fizetünk, se szolgálunk; a' ki-
nek miből haszna van K. U. az a' természeti igaz-
ság szerint az avval járó terheket is tartozik viselni;
majd lassan, lassan csak hozzá szokunk az új rend-
hez.

A. Én biz átlátom K. U. hogy ez igazságos dolog, mert ha a' jót szívesen elfogadtuk, ne sajnáljuk a' keserüt is, mi bele van keverve, megkóstolni.

A. Édes lelkem K. U. igen szépen köszönöm az adott tanítást, hanem még több magyarázatra is van ám szükségem, kérem ne tiltsa tőlem tovább is fáradságát.

B. Igen szívesen szolgálok K. U. mindenben mire tudományom terjed, csak mondja, miben van még kétsége.

A. Most, hogy az új törvényeket hirdették egyik arról is szól, hogy a' többi vallások közé az unitaria vallás is bevetetik, és hogy ennekutánna minden bevett vallás egyenlő, nincs semmi különbség közöttük, kérem magyarázza ezt meg nekem, mit tesz ez, én nem tudom micsoda vallás azaz unitaria, és hogy miben áll az a' vallások közti tökéletes egyenlőség? tehát már most mindegy akár az egyiket, akár a' másikat kövesse az ember, mindenikben üdvözülhet?

B. Megmondom K. U. a' mit tudok erről a' dologról, sok ember nem tud eligazodni ezen a' dologon, én se tudtam tisztlába jönni míg egyik, másik okos, igaz lelkű embertől fölvilágítást nem nyertem. Unitaria vallás annyit tesz, mint kik csak az egységben hisznek, azaz: nem hisznek egy Istenben három személyeket, és így tagadják Krisztus istenségét, ezek is tehát az említett törvény szerint szabadon vallhatják, gyakorolhatják hitöket az országban, mint a' katolikusok, evangélikus, és reformátusok.

A. Hm, hm, hát a' kik az ur Jezus Istenségét tagadják, azok is velünk egyformák lettek ebben a' Mária országában.

B. Ugy van K. U. Az egyenlőséget pedig úgy kell érteni, hogy a' törvény előtt nincs tekintet a' vallásra, a' törvény arról nem rendelkezik, hogy mellyik vallás igaz, mellyik nem, ezt nem reá bízták, hanem a' vallás egyenlősége azt teszi, hogy vallása miatt senkinek az országban több, vagy kevesebb joga nincs, a' katolikusknak nincs több, mint a' reformatus-, evangélikus-, vagy az unitáriusnak, egyik olyan szabad polgár mint a' másik, egyik úgy lehet esküdt bíró, szolgabíró, alispány, stb. még minster is mint a' másik, egyik úgy fizet adót, védi az országot az ellenség ellen mint a' másik; a' világi törvényhozó abba nem avatkozik, kinek millyen vallása legyen, mert ebbe nem is avatkozhatik, ez a' lelkiismeret dolga, a' lelkiismeretnek pedig csak az Isten parancsolhat, ki a' sziveket és veséket vizsgálja. Azonban K. U. ebből az nem következik, hogy most már mindegy az üdvösségre nézve akár mellyik vallást kövessük, erről határozni ismét nem a' világi törvényhozó dolga, hanem az anyaszentegyházé, ez határozza meg, mi kívántatik az üdvösségre, ez tanítja most is, valamint régenten tanította, hogy csak egy igaz üdvözítő vallás van, és pedig ez a' keresztény katolika.

A. Hála Istennek, hogy még hát csak ugyan megvagyunk a' régi tanításunkban, mert csakugyan aggódni kezdtem, hogy ez is már megváltozott, és mit jó papunk eddig predikált már nem is igaz.

B. Anyaszentegyházunk kezdettől fogva azt hirdette, mit most, t.i. hogy csak egy igaz, következő üdvözítő hit van, és ez az ur Jézus által tanított hit, ő pedig egy religiót hirdetett, tehát több religiók között csak egy lehet igaz, t.i. a' mellyik azt tanítja, mit ő tanított, ugy-e bár K. U. ez csak világos dolog, ezt a' józan ész nem tagadhatja, hogy több egymástól különböző, vagy egymásnak ellentmondó állítások közül csak egy lehet igaz, lehetnek azonban mind hamisak, tévedések, p. hogy Krisztus urunk élt valaha a' világon, vagy nem élt, hogy Isten, vagy csupa ember, ugy-e bár a' kettő közül csak az egyik lehet igaz, ha egyik azt állítaná, hogy Jézus hét szentséget rendelt, másik, hogy csak háromat, a' harmadik, csak kettőt, ugy-e bár mind a' háromnak igaza nem lehet, hanem csak egynek, vagy egyiknek sem, mert az is gondolható volna, hogy nem is rendelt szentségeket; de az tellyes lehetlenség, mert ész elleni, hogy mindnyájoknak igaza legyen; így Luther Márton azt tanítja: hogy elég az üdvösségre, ha valaki hiszi csupán mit Krisztus urunk tanított, ha nem cselekszik is jót, azaz: a' hit jó cselekedetek nélkül is elegendő az üdvösségre; a' katholika anyaszentegyház ellenben azt állítja: hogy a' hit egyedül, jó cselekedetek nélkül, nem üdvözít, azaz: hogy annak ki üdvözülni akar, hinni is kell mind azt, mit az ur Jézus tanított, és jót is kell cselekedni; ugy-e bár K. U. mind a' kettőnek nem lehet igaza, hanem csak egyiknek; a' kath. anyaszentegyház azt tanítja, hogy az ur Jézus 7 szentségeket rendelt a' mi üdvösségünkre, a' 16-ik századbéli vallásujtók

pedig azt állították, hogy nem annyit, hanem csak ki hármát, ki kettőt, kihagyván a' szentségek sorából a' penitenziatartást, a' bérnálást, az egyházi rendet, a' házasságot, az utolsó kenetet, itt is csak egyiknek lehet igaza, vagy egyiknek sem; a' kath. anyasz. azt tanítja, hogy az oltári szentségben Krisztus urunk testestől, lelkestől jelen van a' kenyér, és bor színe alatt, Luther Márton azt állítja, hogy csak akkor van jelen a' kenyérben, és borban Jezus, mikor a' keresztények azt magukhoz veszik, máskor nem, Kalvinus János pedig azt erősítette, hogy egyiknek sincs igaza, mert Jezusnak se teste, se lelke nincs jelen az urvacsorájában, hanem a' kenyér, és bor mindig csak kenyér, és bor marad, és csak emlékeztet bennünket Krisztusra, és az ő szeretetére, mellyet érettünk szenvedett kínai, és halálával bizonyított: már itt is csak egynek lehet igaza ugy-e bár K. U. vagy egyiknek sem; a' hitujítók azt tanították, hogy az új testamentomi szent írásban mind ben foglaltatik, mit Krisztus urunk tanított, és mit következő hinnünk kell, hogy üdvözüljünk; a' kath. anyasz. ellenben azt állítja, hogy nem találtatik mind az ben a' sz. írásban, a' mit Jezus tanított, hanem hogy némely tanításai csak az apostali hagyományok által szállottak mi reánk; itt is ugy-e bár mind a' kettőnek nem lehet igaza? a' kath. anyasz. tanítja, hogy Jezus egy tanító intézetet állított fel t. i. az ő anyaszentegyházát, melly csalhatatlan, azaz abban, hogy mit tanított Jezus a' hit, és erkölcs dolgában, nem tévedhet, és hogy csak ezen Egyháznak van jussa, a' sz. írás magyarázatában magát csalatkozhatlannak tartani, és hogy minden

ker. katolikus ember tartozik ebben neki hinni, és engedelmeskedni; a' hitujítók ellenben azt védték, hogy Krisztus nem fundált csalhatatlan Egyházat, hanem hogy minden embernek van jussa a' szentírás tudománya szerint magyarázni, és a' szerint mint érti hinni, mind a' kettőnek ugy-e bár itt sem lehet igazsága?

A. Ezt ugyan gyermek ésszel is fel lehet fogni, hogy midőn ketten, vagy hárman ellenkező dolgot állítanak; mindeniknek igaza nem lehet, hanem csak egynek, vagy egyiknek sem. De hát hogy ha mind-egy akár mit hisz valaki, csak becsületes ember legyen, lám már köz népünk között is kezdik ezt némelyek rebesgetni, és azt mondják, hogy az ugy-nevezett felvilágosodott embereknek most ez a' valóságuk; mit mond erre K. Uram?

B. Igaz igaz, K. Uram, hogy ez a' vallás most igen terjed, kivált városokon, csak becsületes ember legyen valaki, akár mit hisz, sőt ha semmit sem hisz is; némelyek azt is állítják, hogy annál szabadabb az ember, mennél kevesebbet hisz: de hajos egy dolog azt meghatározni, kicsoda legyen becsületes ember, ezen becsületesség most igen tág értelmű sokaknál, ugyan is van ember, ki az Istennek tiz parancsolatjából egyikét sem tartja meg, és még is becsületes embernek kíván tartatni, ki Istent sem hisz és így az Isten sz. nevét sem tartja tiszteletben, ünnepet nem szentel, templomba soha nem jár, szüleit, tanítóit, előjáróit nem becsüli, nekik nem engedelmeskedik, és még is azt tartja, hogy ő becsületes ember, ki ha megbántja valaki csak egy szóval, pisz-

tolra hívja ki megbántóját, és azt agyon lövi, ki buja életet él, felesége mellett ágyast is tart, és még is haragudnék, ha valaki tagadni merné, hogy becsületes ember, ki fortélyal mást megkárosít, hamis váltót, kötelezvényt csinál, játékban csal, hazudik, hamisan esküszik, adott szavát megszegi, és ezt okosságnak, világra valóságnak mondja, és magát becsületes embernek tartja, és másoktól is annak kíván tartatni stb. Az igaz, hogy mennél kevesebbet hisz az ember, annál szabadabb, ha úgy vesszük a' szabadságot, hogy kénye, kedve, vágyai, indulatai szerint élhet az ember, például: ki azt hiszi, hogy a' hit már maga elegendő az üdvösségre jó cselekedetek nélkül, az szabadabban élhet, mint az, kinek hite jó cselekedeteket is kíván, mert ha nem cselekszik is semmi jót, vagy sok rosszat is mivel, hite szerint még is üdvözülhet, ellenben a' másik, köteles hite szerint, nem csak a' rossztól távozni, hanem jót is cselekedni, és így sokszor természeti indulatjának kedvét szegni; kinek hite azt tartja, hogy az Isten előtt a' bőjtnem kedves, az szabadabban él, mint az, ki a' bőjtöt kötelességnek hiszi; ki azt hiszi, hogy a' házasságot fellehet bontani, ha a' házások megharagudtak egymásra, vagy megunták egymást, és más házasságra lehet lépni, sokkal kényelmesebb, testi-ségének kedvezőbb életet élhet, mint az, kinek hite azt tartja, miszerint az érvényesen kötött házasságot többé fel nem lehet bontani; ki azt hiszi, hogy Krisztus tanítása nem isteni, tehát a' lelkiismeretet nem kötelező; az szabadabb életet fog élhetni, vágyait, indulatait inkább fogja követhetni; mint az,

ki Jezust Istenembernek tartván tanítását isteninek hiszi, következve magát kötelesnek arra, hogy korlátozza, fékezze vágyait, indulatjait; ez mind igaz volna, ha igaz lenne az, hogy az Isten előtt mindegy, akár melly vallást tartja az ember, mert akkor csak ugyan ostoba ember volna az, ki azt a' vallást választaná, melly természetén erőszakoskodik, melly azt parancsolja, hogy vágyait, indulatjait zabolázza, hanem mindenki ahoz állhatna, melly legtöbb szabadságot enged gyarló természetünknek, melly nem tiltaná a' bujaságot, házasságtörést, vérfőtöztetést, csalást, hitszegést, boszuállást stb. az az: legkönnyebb hit volna a' hitetlenség, de erről már föllebb beszélgettünk; midőn azt mondtuk, hogy az olyan ember, kinek semmi vallása sincs, nem lehet valódi becsületes, azaz embertársát valóban becsülő, szerető, hanem ő vallása szerint csak magát fogja szeretni, becsülni, legalább ha ezt teszi, ugy cselekszik következetesen, az ilyen ember pedig veszedelmes a' polgári társaságban, mert észszerüleg senki sem bizhatik benne, hogy polgártársa miatt magát megfogja tagadni, és kötelességeit mint polgár tellyesíteni, azért a' polgári társaság sem türi a' nyilvános hitetlenséget, hanem megkívánja, hogy a' polgároknak valami religiojuk legyen; azt kinek kinek lelkiismeretére bizva mellyiket akarja választani.

A. De már most K. Uram itt ám a' bökkenő, hogy mellyik igaz a' sok közül, azt mondta föllebb, hogy mind igazak nem lehetnek, hanem csak egy közülök, sem hogy egyforma nem lehet Isten előtt, akár mit

hisz az ember, és ha jól értettem, azt sem engedte meg, hogy kénye szerint azt a' religiot válasza valaki magának, melly természetének legjobban kedvez; hát már most mi az igazság ebben a' nagy dologban, ha nem mindegy az üdvösségre nézve akár mit hisz az ember, akkor hát meg kell neki tudni, mellyik az igaz vallás ugy-e bár, különben üdvösségével játszik, a' mit józan eszü ember nem tehet.

B. Nincs az embernek fontosabb kérdése egész életében mint ez: van-e igaz religio, melly üdvösségre szükséges? vagy ez: van-e egy igaz, mindenható, szent Isten, ki megjutalmazza a' jót, megbünteti a' gonoszt? van-e ez élet után egy örökké tartandó boldog, vagy boldogtalan élet, mellyben a' jók jutalmat, a' gonoszok büntetést nyernek? halhatatlan-e az embernek lelke, azaz örökké fog-e a' másik világon élni? igaz-e mit Krisztus tanított, és mit tanított? ezek olyan kérdések, mellyekre szükséges, hogy az ember magának bizonyos feleletet szerezzen reájok K. Uram, mert vagy igazak azok, vagy nem: ha igazak, és valaki azt nem hiszi, t. i. hogy van Isten, örök élet, jó és rossz, Krisztus tanítását ön hibájából, akkor örökké szerencsétlen lehet az ember, ha pedig nem igazak ezek, akkor a' ki azokat elhiszi, és úgy él, mint ezen hit kívánja, ez életben sokszor kellend magát megtagadni, midőn talán természete vágyait kielégítve vigan, gyönyörködések között tölthetné életét; azonban K. U. azt még eddig senki be nem tudta bizonyítani, hogy nincs Isten, nincs örök élet, az ember lelke testével meghal, Jézus tanítása nem igaz, pedig ugyan már törték

ám fejüket ebben sok okos emberek, ellenben arra, hogy van Isten, örök élet, lélek halhatatlanság, hogy Krisztus tanítása igaz, annyi sok véd ok, és bizonyosság van, hogy arról igen nehéz kételkedni, ha az ember őszintén, igazlelkűen vizsgálja a' dolgot, azért is hitték ezt mindég a' legjobb, és legbölcsebb emberek; már pedig K. Uram ha két dolog közt van a' kérdés, az egyik kétséges nagyon, a' másik igen hihető, az egyik, a' kétséges, de ha egyforma hiteleségű volna is a' másikkal, nagy veszedelemmel jár, ha hozzá állok; a' másik, a' hihetőbb, semmi veszedelemmel, ha igaz nem volna is, legfőlebb kevesebb gyönyörűséggel, ha ezt választom, mit gondol K.U. mellyiket kellene választani?

A. Kétségkívül azt, melly semmi veszedelmet nem hozna az embernek, ezt a' természetes ész tanácsolja?

B. Én is azt tartom K. Uram, tehát a' hitet kell már a' közönséges ész sugallata szerint is választani, mert ez bizonyosabban megment a' veszedelemtől; ugyan is ha nem volna is igaz mit religióink tanít, hitünk által semmit, vagy igen csekélyet vesztenénk, ellenben ha nem hinnénk, mikor a' hit birtokába juthatunk, és az, mit hitünk tanít, igaz lenne, akkor egy jövődő örökké tartandó boldogtalan élet veszedelmébe ejtenénk magunkat, mitől az Isten örizzen, sőt hitünk által még e' világon sem vesztenénk, hanem csak a' hit által lehet ez élet is boldog, mer csak a' vallásos emberek élhetnek együtt békében, megelégedetten, következő boldogul, midőn ellenben a' hitetlenek, korlátlan szenvedélyeiktől nyugtalanitva,

egymást nyugtalanítják, marczangolják, mint már föllebb emliténk; mi tehát édes K. Uram ugy-e bár a' hithez állunk minden esetre; erről még igen sokat lehetne beszélni, de akkor az egész vallási tudományt kellene elbeszéllesem, arra pedig reá nem érek, de ezt ugy is otthon megteszi lelkipásztora; csak még a' Krisztus hitét valló felekezeteknek némelly tanításaikról akarók rövid említést tenni.

A. Igen helyesen lesz, például: hogy mit tanítanak az evangélikusok, és reformátusok a' sz. Irásról, az anyaszentegyházról, a' lelkiismeret szabadságáról, ezzel különösen szoktak dicsekedni evangélikus atyánkfiai, és nekünk katolikusoknak szemünkre háyni, hogy nincs is lelkiismeret szabadságunk, mert ugymondanak, vakon kell hninünk mit papjaink tanítanak.

B. Jól van K. Uram hát szóljunk ezen dolgokról: a' sz. Irásról azt tanítják a' protestans atyafiak, mint most szokták magukat nevezni, hogy abban mind befoglaltatik az, mit az ur Jezus tanított, és csak ez az Isten igéje, minden más mi abban nem találta-
tik, emberi tanítás, és ők tehát minden tanításukat a' sz. Irásból meritvén csak tisztán az Isten igéjének hisznek. Helyesen, és istenesen van, hogy ti csak Isten igéjének hisztek, nem pedig ember igéjének, és ha olly bizonyosak vagytok benne, hogy birjátok a' tiszta Isten igéjét, tanítsatok meg minket is reája, szeretettel kérünk, ha ne talán tévedésben volnánk, és Isten igeje helyett talán emberek tanítását tartanánk Isten igéjének; hanem előbb legyetek olly szivesek, és oszlassátok el némelly kétsé-

geinket tanításaitok iránt: ugyan is mondjátok meg előbb, honnan tudjátok azt, hogy minden, mit az ur Jezus tanított, befoglaltatik a' sz. Írásban? Ezt bizonyítsátok be az Írásból, mert ti állítólag semmit nem hisztek, mi az Írásban nincsen; én életemben az írást eleget forgattam, de erről egy szót sem találtam benne: hanem igen is azt olvastam benne, hogy azt is elkell fogadni a' hiveknek, a' mit az apostalok csak élő szóval tanítottak, és hogy a' világban nem férnének el a' könyvek, ha az mind felíratott volna, mit Jezus tanított, és cselekedett; azt is tanítjátok, hogy csak az írásból szabad meríteni hitünk tanításait, ezt is bekell tehát az írásból bizonyitanotok; és hogy ezt megmutassátok, ismét azt kellene megmutatni, hogy Jezus tanítványinak megparancsolta, miszerint írják föl tanítását, erről ismét egy szót sem találunk az írásban, hanem azt olvassuk, hogy Jezus elküldötte tanítványait hirdetni az evangéliomot minden népeknek; továbbá azt is megkellene erősítenetek az írásból, hogy hány részekből, vagy könyvekből áll az, mert nektek mit sem szabad hinni, mi az írásban világosan nem foglaltatik; nem különben azt is írásszávaival kellene bizonyitanotok, hogy minden kereszténynek szabad az írást megmagyarázni, és a' szerint hinni, és élni; de ezekről sem találunk semmit az írásban, hanem igen is világosan van ott írva, hogy hallgassuk az anyaszentegyházat, ki ezt nem hallgatja, ugy tekintessék mint egy publicanus vagy pogány; hogy az anyaszentegyház oszlopa, és erőssége az igazságnak, azon tanítástokat is nehéz lenne az írásból megmutatni; miszerint a'

hit maga jó cselekedetek nélkül elég az üdvösségre, mit Luther Márton tanított, hiszen ott olvassuk az utolsó ítélet leírásánál, hogy a' bíró fogja mondani: éhes voltam, ennem nem adtatok, szomjas voltam, innom nem adtatok, beteg voltam, nem ápoltatok stb. azaz jót nem cselekedtetek: ime tehát kedves protestans atyámfiai fő fő tanításaitokat vagy semmiképpen, vagy igen nehezen tudjátok az írásból bebizonyítani: tovább még azt is fontolóra kell itt venni, hogy sok évekig Jezus halála után még nem volt új testamentomi sz. írás, Máté apostol első írta evangéliumát mintegy 12 esztendővel urunk halála után, ezután lassan készültek különbözőféle alkalomkor a' többi könyvek, de ezen sz. könyvek csak lassan terjedtek el a' keresztény hivek között, az egész új testamentomi sz. írás pedig Krisztus urunk halála után csak mintegy 300 esztendővel szedetett össze, tehát addig írás nélkül voltak keresztények, és bizonyára olly jók voltak mint mi, de alkalmasint jobbak; de még akkor is kevés keresztény ember kezében forgott a' sz. írás, mert az igen igen drága könyv volt azon időben azért, mert a' nyomtatás mestersége még feltalálva nem lévén, ugy kellett leírni a' könyveket, és azért egy nagy könyv több száz forintokba került, már azt hogy szerezhette volna meg a' szegény ember? tehát az embereknek nagyobb része, melly akkor is mint most a' szegényekből állott; de há megszerezhette is volna, mi hasznát veheté vala az olvasni nem tudó? annyi hasznát veszi most is, ha ingyen juthat is a' sz. íráshoz az, ki olvasni nem tud, annyit ér neki mint az elásott kincs, és valamint régenten, ugy most is

más emberre szórúl, ki őtet a' hit dolgában tanítsa, azaz protes'ans atyánkfiak predikátoraira, valamint katolikusaink papjaikra, kik között még is azon nem csekély különbség van, miszerint a' katolikus pap csalhatlannak hitt egyháza nevében szól hiveihez, a' protestáns pap azonban csak mint tévedésnek alávetett magány ember. De tegyük fel, hogy olvasni tud protestáns polgártársunk, vesz magának egy bibliát, és azt szorgalmasan olvassa, hányszor nem fogja érteni, mit olvas a' nagyobb rész, t. i. a' nem tanult ember, és ismét más emberre fog szorulni, ki megmagyarázza neki, mit nem ért, tehát tekintélyre, pedig emberi tekintélyre kell neki támaszkodni, de hányszor fog az történni, hogy az írásnak igaz értelmét majd nem fogják tudni megmagyarázni, midőn péld: magok a' protestáns tudósok sem tudnak benne megegyezni; lám ez mindennapi dolog náluk, hogy mindenki másképen magyarázza az írást, és azért a' sok szakadások, a' számtalan vallás felekezetek protestáns atyánkfiak között, mellyek mint állítják többre mennek már 200-nál, már aztán hogyan igazodjék el a' sokféle írás magyarázat között a' szegény tanulatlan földmives, vagy városi polgár? Luther Márton, Kálvin János, Zvingli, Socinus, Bucer, Beza, Velleslei 'sa't. mindannyi hitújítók, sokban különböznek egymástól, már kihatározza meg, hogy kinek van igaza, mellyik hirdeti azt a' tanítást, mellyet maga Jézus, és apostolai tanítottak? pedig az ám itt a' főkérdés; mindenik az írást tartja kezében, mindenik azt állítja, ez az igazság; például kérded tőlük hány szentséget

rendelt üdvösségünkre az ur Jézus, az egyik azt mondja 3-at másik tagadja, hanem ugymond csak 2-öt, erre a' harmadik közbe szól, nem igaz, csak egyet, t. i. a' keresztséget; kérded tovább, nyerünk-e a' szentségek által isteni malasztot? az egyik igennel, másik nemmel felel: kérded van-e az embernek szabad akaraja? ismét igent, és nemet hallasz lármázni, és így tovább, csaknem minden fejezetében az írásnak különböznek magyarázataikban a' protestáns tudósok; milly kínos egy állapot lehet ez egy jó lelkű emberre nézve, ki őszintén keresi az ur Jézus tanítását.

A. Igaz biz édes K. Ur. a' sok magyarázás között nehéz az igazságot kitalálni, szegény evangélicus atyánkfiai olvassák a' bibliát, és ha nem értik, végtére is csak a' predikátort kell megkérdezniük, és ha megakarnak nyugodni, annak kell hinni, és annak a' szava lesz aztán a' tiszta Isten igéje, és ha másik faluba megy az ember, ott megesik, hogy ugyan azt másképen értik, ha pedig mindenik úgy érti mint akarja, akkor merő zavar lessz; azt ugyan együgyü eszemmel fel nem tudom fogni, hogy az ur Jézus, ki Istenember volt, szent religiójának dolgát így rendelte volna el, hogy mindenik magyarázza, a' mint tudja, vagy kedve tartja az írást, lám még a' hegy articulásokat sem szabad mindenkinek kénye kedve szerint magyarázgatni, mert különben nem lehetne a' hegybeliek között fentartani a' rendet, ott a' bíró, és az esküdtek, azoknak van jussok az articulásokat magyarázni, hol kétség támad; azért ha errül gondolkozom, mindig jobban meg-

erősödöm benne, hogy a' katolikusoknak van igazuk, kik azt tanítják, hogy Krisztus urunk egyházat állított, mellynek van csak egyedül jussa a' sz. irást magyarázni, és ha ez megmondja, hogy ez, vagy amaz mondást, melly a' hit dolgárául szól, így kell érteni, mindenik katolikus tartozik neki engedelmesskedni tudós, és tudatlan.

B. Igen helyesen fogta fel a' dolgot K. Ur. Mi katolikusok azt hisszük, és valljuk, hogy az Ur Jézus egy tanító intézetet alapított, azaz anyaszentegyházat, melly az apostolokból, és azoknak utódai-
 ikból t. i. a' püspökökből, és a' többi papokból áll, kiknek a' rend, és egyetértés föntartása végett egy főnököt is rendelt Péter apostolban, kinek utódai a' főnökségben a' római püspökök, vagy pápák, és ezen intézetre bizta az ur, hogy tanítsa a' népeket, hirdesse az evangeliumot, megigérvén neki, miszerint vele fog maradni világ végeztéig, azaz, megfogja erősíteni lelkiképpen, hogy ne hibázhassanak a' tanításban, hanem mindig világ végezetéig hiven adják elő azt, mit ő tanított; és azért, hitték is, mindig kezdettől fogva a' katolikusok, hogy az anyaszentegyház a' hit és erkölcs dolgában nem tévedhet, hogy ha az anyaszentegyház—t. i. a' püspökök a' római pápával egyetértve, —kimondja, miszerint ebben vagy amabban a' tárgyban ezt tanította Krisztus urunk, ha t. i. az a' tárgy a' hit, vagy erkölcs körébe tartozik, azt minden katolikusnak tétovázás nélkül el kell hinni, különben katolikus lenni megszűnik, és kizáratik az egyházból: és így cselekedett is az anyaszentegyház mindig az apostolok idejétől fogva mostanáig, ha kétség támadt va-

lami hit, vagy erkölcs czikkely iránt, öszvehitta a' pápa a' püspököket, és tanácskozáván a' dologról, fontolóra vevén a' sz. írást, apostoli hagyományokat, és az anyaszentegyháznak folytonos tanítását, kimondták a' határozatot, hogy ezen dologról ezt, vagy amazt kell hinni, és ki nem engedelmeskedett, hanem makacsul védelmezte azután is a' maga vélekedését, az eretneknek nyilvánított, és kizáratott az anyaszentegyház kebelébül; és így tartatott fön az egység a' Krisztus anyaszentegyházában: kezdetül fogva ugyan azt tanította az anyaszentegyház, mit most tanít, most nem tanít mást, mint az apostolok tanítottak, ezek is olyan katolikus keresztények voltak, mint mi vagyunk, és mi olyanok vagyunk, mint ők voltak, hazánkban ugyan azt tanítják, hiszik a' katolikusok mit Német, vagy Franciaországban, ott ugyan azt mit Afrikában, Ázsia vagy Amerikában, minden időben, és mindenhol ugyan azt hitték és hiszik, és ez egyik ismertető jele az igazságnak, mert az egy, és nem változik: eleget fáradoztak már protestáns atyánkfiai abban, hogy kimutassák, miszerint nálunk katolikusoknál egyik vagy másik hitcikkely későbbben támadt, és hogy mi most mást hiszünk, mint az apostolok hittek, de nem boldogultak, így a' gyónás, az oltári szentség, és más czikkelyek iránt, de hijában volt minden iparkodásuk, mert meg van mutatva a' sz. atyák, és más első századokbeli írókból, hogy az első keresztények is gyóntak, hitték mint mi, hogy az oltári szentségben Jézus Krisztus jelen van testestül lelkestül 'sa't. azaz: hitték mind azt mit mi hi-

szünk; már ezek szerint K. U. milly könnyű dolog a' szegény tanulatlan katolikus emberre nézve hitelesen megtudni azt, mit az ur Jézus tanított, azt mit kell hinni, és cselekedni, hogy üdvözülhessen; ha kételkedik valami hitbeli dolog iránt, elmegy lelkipásztorához, és ez megmondja neki, miben többnyire megnyughatik, mert ez azt tanítja, mit püspöke, ez azt mit az egyház feje, és így nem kénytelen szegény a' sz. irást kutatni, fejét soká törni az iránt, mit kellessék neki ebben, vagy amabban a' dologban hinni, vagy cselekedni, mert többnyire ugy is hijába fárasztaná magát, minthogy a' sz. irás magyarázatjához sok tudomány szükséges, a' mit egy szegény ember meg nem szerezhethet magának, kinek kenyér keresete után kell látni, hogy magát, és házi népét eltarthassa: nemde tehát nagy jótétemény, és kegyelem az ur Jézustul, hogy csalhatatlan anyaszentegyházat rendelt a' sok szegény ember számára, mellytül minden időben könnyű móddal megtanulhatják, mit kellessék hinni, és tenni, hogy üdvözülhessenek, igen, ezt ésszerűleg lehetett is várni Üdvözítőnktül, hogy olly könnyű módot nyujt majd az ő tanításának megtanulhatására, melly által mindenki a' legszegényebb, és együgyüebb ember is megtudhassa, mit kell neki hinni, és cselekedni, hogy üdvözülhessen, annyival inkább, mert világosan tanította az ur, hogy ki nem hiszen elkárhozik; ha pedig minden embernek magának kellene a' sz. irásból kitanulni a' hit ágozatjait, az erkölcsi szabályokat, akkor soknak, ha igaz lélekkel, lelkiismeretesen akarna a' dologban eljárni, egész életében sem

lehetne mást tenni, mit tanulni, Írást vizsgálgatni, és mégis végtére sem tudná talán magát elhatározni, hogy mi igaz, mi nem! Nem K. U. a' jó Jézus, ki annyira szeretett bennünket, hogy életét adná érettünk, bizonynyára nem akarta annyira megnehezíteni az üdvösség utját a' szegény embernek, lám ő azért jött egyért a' világra, hogy a' szegényeknek hirdesse evangéliomát, könnyüvé tette pedig az ő anyasz.egyházának fölállítása által, melly mindég, és mindenütt csalhatatlanul tanítja az ur Jézus tanítását, és így megtudván hitelesen minden ember mit kell Jézus parancsolatja szerint hinni, és cselekedni, hogy üdvözüljön, a' szerint alkalmaztathatja életét gyermekkorától fogva.

A. Ha jól értettem K. Uramat, tehát azt mondta, hogy evangélikus polgártársaink csalódnak, midőn azt állítják, hogy nekik szabad az írást vizsgálni, és magoknak onnan Jézus tanítását, kiszedni és csak azt kell nekik hinni, mit abból vizsgálódásuk után Jézus tanításának megismernek, mert ezt az ur Jézus nem rendelte, de nem is rendelhette, ha azt akarta, hogy minden ember megismerhesse az ő tanítását, és azt megismervén, és az szerént élven az örök üdvösséget elnyerhesse, ugyan is, ha minden ember olvassa, vizsgálja, magyarázza az írást, akkor egység soha sem lesz köztük, és akkor soha sem fogják bizonyosan tudni, mellyik hát a' sok magyarázat között az igazi, és így a' számtalan tanulatlan ember a' Krisztus igaz religióját tellyes életében nem fogja biztosan megtudni, és többnyire kéntelen lesz pásztorának szinte olly vakon hinni, mint rólunk mondják, hogy papjainknak hiszünk, már ha pedig a' kettő

között kell választani, inkább elhiszem én, hogy ott van az igazság, a'hol mind ugyan azt hiszik, és tanítják, mint ott, hol egyik ezt, a' másik meg amazt hiszi, tanítja, és mindenik a' Bibliából akarja hitét bizonyítani, és úgy gondolom eztmondják evangélikus atyánkfiai lelkiismeret szabadságnak.

B. Ugy van K. U. protest. polgártársaink azt állítják, hogy szabadon olvassák, vizsgálják az írást, és a' mint abból meggyőződnek a' felül mi a' Krisztus igaz tanítása, azt hiszik, és így nem embernek hisznek, hanem Istennek; ellenben a' katolikusnak nem szabad mást hinni, mint a' mit anyaszentegyháza, az az: papjai eleibe adnak, hogy higgye, mert csak az a' Krisztus tanítása. Itt arra kell figyelmezní, 1-ör valjon Jézus azt rendelte-e, hogy minden ember olvassa a' sz. írást, és magyarázza, és onnan tanulja meg az ő religióját? felelet: erről egy szó sints az írásban; ezt számtalan ember nem is teheti, mert nem tud olvasni; de számtalanok azok közül is, kik tudnak olvasni, nem tehetik, mert a' szent írás magyarázáshoz sok tudomány kell, ez pedig nincs náluk, de meg sem is szerezhetik, mert kenyér kereset után kell látniuk, nem pedig tanulni; de az első három századokban ezt a' legtudósabb emberek sem tehették, mert a' sz. írás könyvei még nem voltak öszve szedve: tovább az ur Jézus azt parancsolta tanítványinak, hogy predikálják az evangéliomot, a' hiveknek pedig, halgassák a' predikációt, és ezt a' módot tartotta a' katól. egyház mindig Jézus religiójának terjesztésében, fentartásában. 2-or. Arra kell vigyázni; valjon igaz-e az, hogy ha valaki az írást

olvassa, és abból valamit tanul, hogy az már most a' tiszta Isten igéjét megtalálta, és nem embernek, hanem Istennek hisz? ez nem igaz, mert meg lehet, hogy nem jól értette, a' mit olvasott, és annyival inkább kételkedhetik arról, valjon jól érti-e az irás szavait, midőn látja, hogy olly sok tudós protestánsok a' sz. irás ugyan egy mondását különbfélekép magyarázták, mint föllebb emlitém az oltári szentségrül, és itt még egy példát említek: Luther Márton hitujító, sz. Pálnak ezen mondását: az igaz a' hitből él, így magyarázta: az igaz csupán a' hitből él, azaz: a' hit maga egyedül minden jó cselekedetek nélkül elég az üdvösségre, vagy is, csak hidgye az ember erőssen, minden tétozás nélkül, hogy az ur Jézus érettünk meghalt, és vérével, halálával eleget tett minden bűneinkért, akkor bizonyos lehet benne, miszerint üdvözül, ha buja, házasságtörő, tolvaj 's a' t. lenne is, az az: Krisztus hite felszabadított bennünket minden erkölcsi törvény igája alól, tettsett is sokaknak ez a' magyarázat, és tüstént gyakorlatba vették, kitört a' paraszt haború, ezek raboltak, gyilkoltak, így értvén a' kikiáltott lelkiismeret új módi szabadságát; ezt látván Luther Márton keservesen panaszkodott, hogy az új evangéliom alatt sokkal rosszabbak lettek az emberek, mint voltak a' pápaság alatt; így magyarázzák most is sokan a' szabadságot, hogy szabad a' Zsidókat kirabolni; ha pedig ezeket szabad, miért nem a' keresztényeket is? hisz a' Zsidók is emberek, felebarátink, kiket tartozunk szeretni; szabad a' helységeknek, városoknak a' régen birt földeket, erdőket, mellyeket törvényes uton elvesztet-

tek, most visszafoglalni: imé ez a'következése, ha minden embernek szabad a' Bibliát, törvényt kénye kedve szerint magyarázni, ha nincs törvényes bíró, kinek jussa van azokat magyarázni; ekkor nincs igazság, nincs személyünk és vagyonunk bátorságban többé. A' mi a' sz. irás szabad magyarázatát illeti, ezt a' prot. hittudósok már annyira vitték, hogy ugyan a' sz. irásnak kevés, vagy semmi hitelessége sincs, sőt egy némelly olly szabadon használja a' magyarázási just, és tudományt, hogy azt is tagadja, miszerint Krisztus urunk valaha élt volna. Ime tehát hová visz a' sz. irásnak korlátlanul szabad magyarázása! és már most igazodjék el a' tanulatlan ember, mikor egy tudós sem tudja meghatározni, kinek van igaza; és az egész irásmagyarázási zavar végtére oda vezeti a' gondolkodó jó lelkü embert, hogy abban győződjék meg, miszerint, ha még meg van az emberek között Krisztus igaz tanítása, ezt csak a' kathol. egyházban lehet feltalálni; és ez indított mostanában sok jámbor, és tudós protest. papot Angolországban arra, hogy a' kathol. egyházba visszatérjenek, és még folyvást térnek; ezek a' jó lelkü férfiak több évi szorgos vizsgálat után meggyőződtek arról, miszerint csak a' katol. egyházban van még meg egészen az a' tanítás, melly az első keresztény századokban tanított, mellyet a' sz. atyák, mellyet a' martyrok vallottak, és mellyet bizonyára az apostoloktól, ezek pedig magától Jézustól vettek, noha nem is foglaltatnék ez egészen ben az új testamentomi sz. irásokban. Mind ezek után tehát a' lelkiismeret szabadságot nem lehet úgy érteni, hogy mindenki magyarázhassa az irást mint neki tetszik, csinálhasson

magának kedve szerint religiót, mert az itt a' kérdés, hogy Krisztus religiója szükséges-e az üdvösségre, és ha igen, mellyik az? mert jaj annak, ki lelkiismereti szabadságával eltéved, és kedve szerint magyarázván az írást, eltéveszti Jézus tanítását, és elkárhozik; mi az ilyen szabadságot szivesen átengedjük akárkinek, és örömet hiszünk, és engedelmeskedünk anyasz.egyházunknak, mert tudjuk, hogy az Jézus tanítását hirdeti nekünk, és abban nem tévedhet, minthogy Jézus megígérte neki, hogy világ végeztéig vele lesz: mi megelégszünk azon szabadsággal, ha hitünket szabadon vallhatjuk, és a' szerint élhetünk, ha senki ollyasmire nem kényszeríthet bennünket, mi hitünk ellen van; péld. hogy protestansok lgyünk, gyermeinket evang. vallásban neveltessük, hogy ne gyónjunk, ne bőjtöljünk, más vallást is igaznak, üdvözítőnek tartsunk, a' sz. ereklyéket, képeket ne tiszteljük, az egyháztól helybenhagyott szerzetbe ne léphessünk stb. ez a' józan értelemben vett lelkiismereti szabadság, ilyenre joguk van protest. polgártársainknak is, p. senki sem kényszerítheti őket, hogy katolikusoká legyenek, hozzánk misére, vagy processiókra járjanak stb. Abban ugyan szabadabb az ő lelkiismeretök, hogy ők bűn nélkül katolikusokká is lehetnek, mert most evangélikus atyánkfiai, legalább hittudósaik azt tanítják, hogy minden vallásban lehet üdvözülni, gyermekeiket is katolika vallásban neveltethetik; nem így áll a' dolog nálunk katolikusoknál, minthogy mi azt hisszük, és tanítjuk, miszerint csak az ur Jézus tanítása üdvözítő, és ez a' katolika Egyházé; a' katolikus tehát hite szerint vallását meg nem változtathatja, sem gyermekeit más val-

lásban nem neveltetheti a' lelki üdvösség veszedelme nélkül, és ez így van minden emberre nézve, ki hiszi, hogy a' keresztény hit az egy igaz üdvözítő hit, a' ki pedig azt tartja, hogy minden keresztény vallás felekezetben, vagy még a' zsidó vallásban is lehet üdvözülni, az egyik vallást sem tartja igaznak, ki azt állítja, hogy a' zsidó vallás is üdvözítő, az egyszersmind azt is tanítja, hogy az ur Jézus hijába jött e' világra, hijában tanított, szenvedett, halt meg, és ilyeneket már nyilván hirdetnek, sőt azt is tanítják, hogy a' zsidó vallás a' legtisztább vallás, mivel csak egy Istent hisz, a' mit a' többi vallások ezen föllül tanítanak, az mind csak czifraság, mellyet a' papok ragasztottak hozzá; ime K. U. hová jutottunk a' szabad magyarázással, a' nagy lelkiismeret szabadsággal! szabadokká akarják az embereket tenni, önállókká, hogy mindenki szabadon választhasson magának vallást, senki vezetésére ne szoruljon, és utóbb oda viszik, hogy kiforgatják minden vallásból, majd még Istent sem hisznek, mint most már sok ugynevezett felvilágosult ember, és akkor jön majd az igazi szolgáltság, midőn majd vad indulataik uralkodnak az embereken, és nyomorgatja, emészti egyik a' másikat mint a' szilaj álatok.

A. Uram Jézus mentsmeg az ilyen nagy szabadságtól! hiszen én azt gondolom, hogy nagy szerencséje a' szegény tanulatlan embernek, ki magát nem tudja kormányozni az élet sok nehéz állapotjai között, ha igaz, jó lelkü vezetőre akad, kitől nem kell tartania, hogy a' jégre vezeti, mindenkit magára hagyni szabadon, ez éppen annyi volna, mint a' még járni

nem tudó gyermeket megfosztani dajkájától, vagy a' reszkető öregtől elvenni botját, nagy szabadságot, sok just adni az értellen embernek, a' millyenek mindég számosak voltak, és lesznek is, ez vélekedésem szerint annyi, mint kést adni gyermek kezébe, ki azzal vagy magát, vagy másokatsért meg, az ilyen embernek vezető kell, és fogják is azt mindég vezetni, még akkor is ha szabaddá teszik, most az egyik, azután egy másik, csak az a' fő kérdés, hogy becsületes vezetője legyen, ki igazán javát, ideig és örökké tartandó boldogságát kívánja.

B. Helyesen gondolkodik K. Uram, hogy a' nagy szabadság nincs javára a' tudatlan, oktalan embernek, sem a' religió, sem a' világi dolgokban, mert ha magára hagyják, azzal könnyen vissza él maga, és mások kárára, mint a' mindennapi tapasztalás bizonyítja; vezetőre van annak szüksége, mint a' gyermeknek apára, anyára, a' tanítványnak tanítóra, a' betegnek ápolóra; jaj akkor az országnak, ha istentelen, gonosz emberek lesznek az értellen ember vezetői, meggyül annak a' baja; ha előbb béke, és csend uralkodott, majd lesz azután zenebona, háborúság. Azt mondják ugyan, nevelni kell a' szegény embert, és értelmét kifejteni, hogy önálló és szabad lehessen; ez mind jól van, de én azt tartom, hogy valamint eddig nem volt, úgy ezután sem lesz a' többség okos, értelmes, és arra alkalmas, hogy mind maga dolgait jól intézze, mind másokét helyesen kormányozza, bár győzze mindennapi kenyerét keresni, nem hogy még annyit tanuljon, hogy erre alkalmas legyen; mindég az okosabbak, azaz a' kevesebbek, kik több

időt fordíthattak a' tanulásra, vagy kiket az ur Isten kitünő értelemmel ajándékozott meg, fogják vezetni a' többséget, adja az Isten, hogy jól is: én legalább azt hiszem, hogy csak ott lesz valódi boldogság, hol mind a' nép, mind vezetői jó keresztények, és a' hol nem azok, ott a' legokosabb, legbölcsebb törvények sem fogják boldoggá tenni az országot.

A. Most nálunk néhány katolikus leány van jegyben evang. legényekkel, és azt rebesgetik, hogy ezután minden gyermek apja vallását tartozik követni, már most kérem K.K. U. mondja meg: nem vét-e az olyan katolikus anya, ha gyermekét az evang. vallásba engedi neveltetni, és nem vét-e a' szülő, ha gyermekének az ilyen házosságot megengedi? Az ilyen házasságok, mellyben a' házasságok személyek különb vallásuak, vegyeseknek neveztetnek, ezeket a' törvény megengedi, sőt sokan ajánlják is az ilyen házasságokat azért, mert azt tartják, hogy az ilyen házasságok által, öszveszokván a' különb vallásu emberek, lassanként majd elenyészik az idegenkedés, a' közfal a' vallás felekezetei között. Az anyaszentegyház sem tiltja a' vegyes házasságokat, de csak olly feltétel alatt engedi meg azokat, ha a' katolikus félnek hite nincs kitéve veszedelemnek, és ha az abból születendő gyermekek mind a' katolika hitben fognak neveltetni, ha ezen feltételek nem állanak, a' katol. anyaszentegyház mindégrosszalta, és rosszszalja a' vegyes házasságokat, mert a' házasságnak nem csak a' gyermek nemzés a' célja, hanem az is, hogy a' házasság minden testi lelki bajjaikban egymást segítsék, lelkük üdvösségét kölcsö-

nösen előmozdítsák, istenesen együtt éljenek, már ez hogyan történhetnék meg, ha egy türhetetlen evang. vagy reform. férj kathol. feleségének hitét, melly szívének legdrágább kintse, legalább kell hogy legyen, minden alkalommal kigunyolná, tsufot üzne a' szentek képeiből, vagy azokat házában meg sem szenvedné, tsufot üzne a' keresztvetesből, a' böjtből, gyónásból, oltári szentségből, szüz Máriából, milly élete lehetne az illy szegény asszonynak? utóbb is nem gyözzén ezen rettenetes lelki kinzást, vagysz. hitét kellene elhagyni vagy férjét: hátha még kén-telenitetnék látni, és eltűrni, hogy kedves magzatjai más vallásban neveltetnek föl, nem abban, mellyet ő egyedül üdvözítőnek hisz, milly irtóztató gyötrelem volna neki az a' gondolat, hogy ő adott okot arra, hogy gyermekei nem az egy igaz üdvözítő hitben nevelődnek föl, mert csak földi javak után sóvárogván, testi vágyaktól unszoltatván, talán jámbor szüleinek tanácsa, tilalma ellen lépett e' boldogtalanító házasságba, mert férje tettsett, mert szép vagyona, fényes hivatala volt; és ime most nincs nyugtaszívének, nincs megelégedése lelkének, mert legdrágább kincsöket hiu földi javakért bocsájtotta áruba; ezen szomorú állapot többnyire beszokott következni a' vegyes háza ságoknál ott, hol az egyik, és másik fél is szereti, mint kell, hitét, békesség csak ott lesz, hol vagy mind a' két házas felek, vagy egyik igen türelmes, az az: keveset törődik vallásával, a' mint ugyan csak szokott történni, és az ilyen házasságokban a' gyermekek többnyire vallási közömbösségben nevelődnek föl, azaz: gyermekeségektől fogva

szóval, példával szüleiktől azt tanulják, hogy mind-egy akár katolikus, akár protestans valaki egyaránt üdvözülhet, ez pedig annyit tesz, mint a' kath. hitet megtagadni. Ezekből tehát K. U. csak az az üdvös-séges tanuság, hogy ritkán boldogítóka' vegyes há-zasságok, és hogy a' kath. szülőknek kötelességük-ben áll azon iparkodni tellyes buzgósággal, misze-rint gyermekeik vegyes házasságba ne lépjenek.

A. Én lelkipásztorunktól azt tanultam ha jól értet-tem, hogy a' kath. anyaszentegyház a' más valláson levőket nem kárhoztatja, hanem csak a' tanítást, melly a' mienkel ellenkezik.

B. Én is ugy tudom K. Uram, hogy anyasztegy-házunk nem kárhoztatja a' személyeket, ha csak ma-kacsul nem védelmezik a' tévtanokat, hanem csak a' tanítást, Pétert, Pált p. ha katolikus és az anyasz. tanításával ellenkezőt hirdet, kizárja kebeléből, és tanítását eretnekségnek hirdeti, ha pedig lemond ta-nításáról, és az anyaszentegyháznak engedelmeske-dik, szívesen megbocsájt neki, és visszafogadja anyai karjai közé, és az jussa de kötelessége is; valamint minden törvényes előjáráságnak: Krisztus urunk bi-zonyos hitcikkelyeket tanított, és azt akarta, hogy mindenki azokat higgye, ki üdvözülni akar, ki azokat nem hiszi elkárhozik, sz. Pál is világosan kimondja arra az átkot, még ha angyal volna is, ki más ta-nítást mer hirdetni, mint ő tanít; Jézus pedig az anya-szentegyházra bizta tanításának hirdetését, tehát kö-telességül is tette neki nyilván kimondani, hogy ez vagy amaz tanítás ellenkezik Jézuséval, ha pedig ez kötelessége, erre jussának is kell lenni, ugy-e bár

K. Ur. Ellenben azon számtalanokra, kik nem tudva, nem akarva tévednek, kik azért követnek csak a' katholika hittől különböző vallást, mert ebben neveltetek, kik azért idegenkednek csupán tőlünk, mert ezen idegenkedés sokszor ismételt rágálmakkal, koholmányokkal gyermekségek óta plántáltatott sziveikbe, a' milyen nagyobb része becsületes protest. polgártársainknak, ezekre nem mond kárhoztató ítélet anyaszentegyházunk; nem, hanem mint egy jó anya eltévedt gyermekein szánakodik rajtok, és imádkozik értük isteni malasztért, hogy térjenek vissza mennél előbb az anyai házba, mellyet őseik elhagytak, hogy legyünk egyek, mint valánk 300 esztendő előtt, legyen ismét egy akol, és egy pásztor, és melly rendkívüli volna öröme ezen jó anyának, ha ez megtörténnék! És én elhiszem, hogy ezen egyes lelkü emberek, kik bizonytal Krisztus igaz hitében akarnak élni és halni, kik jó lélekkel hiszik, hogy az ő vallásuk Jézus tiszta religiója, készséggel visszatérnének a' kath. egyház kebelébe, ha meggyőződnének arról, hogy itt van, nem pedig náluk Krisztus üdvözítő tanítása; és melly nagy haszon volna ez drága hazánkra nézve, ha nem csak a' hazafiság, hanem a' religio kapcsa is, melly annál erősebb füzne öszve bennünket, és egyesítene a' köz haza javára! nagy hasznuk volna ebből protest. polgártársainknak arra nézve is, hogy nem kellene nekik papjaikat külön tartani, templomaikat, pap, mesterlakaikat maguk kölcségeiken építeni, föntartani, mert templomainkban elférnének mindnyájan, a' mi papunk lenne az ő papjuk is, a' mi iskola mesterünk az övéjük is. És

csak így lehet köztünk valódi, őszinte, tartós, hasznos egyesülés, nem pedig az által, mint az olly semmi hitűféle felvilágosult emberek akarnák, t. i. az által hogy a' szegény nép is annyira világosodjék, miszerint ő is azt higgye, és vallja, hogy mindegy akár melly vallást kövesse az ember, mindenikben üdvözülhet, csak becsületes ember legyen, mert K. U. ebből a' mindegy vallásból semmi vallás szokott következni, ez pedig istentelenséget, a' legnagyobb gonoszságot szüli, mert ki semmit sem hisz, Istentől sem fél, ez pedig mint föllebb mondánk veszedelmes ember; mint az egyszeri ember mondá egy semmi hitű felvilágosultnak, midőn ezen tudományára oktatná, ha tudtam volna, hogy nincs pokol és mennyország, nem kell Istentől félni, de gyönyörködve élhettem volna eddigi életemet, lám sok pénzt szerezhettem volna lopással, mert volt mondom benne, a' nélkül hogy megtudták volna, de félttem az Istentől, ellenségemet könnyen kivégezhettem volna többször törrel, méreggel, de félttem az Istentől, feleségem mellett ágyasokat tarthattam volna, de félttem Istentől, hogy megver; vegyétek el tehát a' hitet a' néptől, ezt pedig előbb utóbb bizonyosan elveszti, csak egyszer azt higgye hogy mindegy akár micsoda vallást követ, akkor okvetetlen erkölcstelenségbe fog süllyedni. Én előttem az az egy olly bizonyos, mint hogy 2-er 2 négy, miszerint a' ki a' keresztény hitet az ország boldogságára hasznosnak, sőt szükségesnek tartja, ezt tartották pedig mindig a' legbölcsebb, és legjobb emberek, annak a' katholika religiót kell istápolni, és fentartani, mert csak ez bírja már most a' Krisz-

tus igaz hitét, ez pedig az, melly hirdette kezdettől fogva az igaz szabadságot, egyenlőséget, és testvériséget, lám az első keresztények egyenlők voltak mindenben, szerették egymást mint testvérek, mint-ha csak egy szivük egy lelkük volt volna, legyünk tehát keresztények, és akkor szabadok leszünk a' legnagyobb zsarnokunktól a' büntől, egyenlők leszünk Isten előtt, és mint annak gyermekei testvérek. — Ha pedig nem tudunk religioban egyesülni evang. polgártársainkal, kövessük mindenki hitünket, szeressük egymást, keresztény kötelességünk szerint mint felebarátok, egyik se tegye a' másiknak, mit nem akar, hogy más tegye neki, hanem mindazt miveljük egymásnak, a' mit akarunk, hogy mások miveljenek nekünk, kiváltképen egymás hitét ne bántsuk, és ekkor békében, nyugalomban megfogunk élni egymás mellett. No K. Ur. most e' már csak elég volt egy huzomban ugy-e bár?

A. Nagyon köszönöm eddigi barátságát is kedves K. Ur. hanem még szépen kérem, ne tiltsa továbbá fáradságát, és még adjon némelly kérdéseimre olly felvilágosító és megnyugtató feleletet mint eddig, biz az Isten is megfizeti, mert jót tesz velem, és általam más tanulatlan emberekkelis. Gyermekeink iskoláztatásáról szeretnék tisztába jönni; az uj törvények között emlékezem ollyant is hirdettek, melly megengedi, hogy a' kath. gyermekek evang. iskolába, valamint az evangelikusok kath. iskolába jár-hassanak; itt az a' kétségem, valljon nem tiltja-e ezt a' katolikus szülőknek az anyaszentegyház? és ha nem, még is tanácsos-e azt tenni a' katolikusnak?

B. Örömm telik benne K. Ur. ha csekély tudományommal tovább is hasznára lehetek csak bátran mondja meg mind, mi iránt felvilágosítást kíván. Mi az iskoláztatás iránt tett kérdését illeti: az 1-re azt felelem, hogy tudtomra az anyaszentegyház nem tiltja általjában, hogy a' kath. gyermek ne járjon protest. iskolába, de felteszi azt, miszerint ott hite nincs veszedelemben, és a' keresztény tudományban vagy lelki pásztorától, vagy otthon oktattatik: a' 2-ra az feleletem, hogy nem tanácslom kath. szülőknek, kik gyermekeiket mint jó buzgó katolikusokat akarják fölnevelni, miszerint azokat protest. iskolába járassák; mert ha ott nem látna, hallana is olyanokat, mik hitében megzavarják, legalább semmi sem történik ott, mi hitét gyámolíthatná, abban megerősíthetné: azonban az is igaz, hogy gyakorta megtörténik miszerint a' protest. iskolákban a' kath. hit guny, nevetség tárgyává tétetik, hol a' tanítványok, hol a' tanító által, midőn erre alkalmatosság nyílik, ez pedig gyakorta történik, p. ha az urvacsorájáról jön elő a' szó a' katolikusok bálványozóknak neveztetnek, a' fülgyónás, a' szentek, ereklyék tisztelete, keresztvetés, bucsuk, böjt, romai pápa, anyaszentegyház, papjaink stb. kigunyoltatnak, a katolikus gyermekezt ismételve hallván, és hitét még nem tudván védelmezni, lassanként meghül hite iránt, fogyatkozik azon tisztelet és szeretet, mellyel tisztelni, szeretni kellene hitének minden ágozatjait; ez is úgy gondolom már elég lenne arra, miszerint a' jó katolikus szülő ne küldje gyermekét ilyen iskolákba; de ha ez nem történnék is, tanácsom védelmére elég lenne az is, hogy sok prot.

iskolákban használnak holmi képes könyvecskék, történetek, még számadást tanító könyvek is, melyekben a' katholika vallás gyaláztatik, p. ki hinné azt, hogy még a' számadást is veszedelmessé leheszen tenni katolikus gyermek hitére nézve, vagy az abc-ét? és pedig ugyan, tudok egy német számtant mellyből a' protest. iskolában, sőt mint hallottam némelly katolikusokéban is a' gyermekek, számvetést tanultak, ebben illy példák jönnek elő: Luther Márton született ekkor, mond meg hány esztendeje ennek? Luther Márton ilyen ember volt, ki letörte a' pápák hatalmát, ezekét az antikrisztusokét, vissza állította a' lélekismeret szabadságot és így tovább; ekkor lemészárolták istentelenül a' katolikusok Párisban a' protestansokat Bertalan éjjel, és a' pápa hála éneket énekelt, hány esztendeje ennek, és így tovább, vannak képes a. b. c. könyvecskék, mellyekben az illető betűkhöz alkalmazva hitünk tanításai csufság tárgyává tételnek, p. B. Barát. J. Jezuita. P. Pápa stb. de vannak olly könyvek is p. mellyből történetet tanulják a' gyermekek, mellyekben nem csak a' katholika hitnek, hanem az egész kereszténységnek fundamentomát aláássák, t. i. a' csudákat, a' jövedöléseket, mellyekből próbálni szoktuk hitünk igazságát, vagy egészen elhallgatják, vagy természetesen magyarázgatják, és az ilyen könyveket adják sok helyeken az elemi iskolások kezeibe, már most kérdem K. U. hiszi-e, hogy az ilyen iskolákba járó, ilyen könyvekből tanuló gyermekekből legyenek jó, hitöket szerető, tisztelő katolikusok? De ha nem használnának is veszedelmes könyvek, elég

károsan hathat már az is katolikus gyermekre, ha a' protest. katekizmust hallja felmondani a' tanítványok által, és ott ellenkezőt hall, mint maga katekizmusából, és lelkipásztortól vagy szüleitől tanul; hallja, hogy Krisztus urunk csak 2 vagy 3 szentséget rendelt, hogy az oltári szentségben nincs jelen Jézus teste és vére, hogy azt imádni bálványozás stb. ez természetesen hogy megzavarja a' figyelmező gyermeknek esztét, és könnyen habozóvá teheti hite iránt. Ebből pedig csak az az üdvösséges tanúság ked. K. U. hogy a' katolikus szülők, kik gyermekeiket szent hitükben akarják neveltetni, — és ez legszorosabb kötelességök, — küldjék katolikus iskolákba, és a' lelkipásztorok pedig vigyázzanak, hogy ne talán katolikus iskoláinkba is becsuszszanak illy hitrontó veszedelmes könyvek, ez az ő kötelességök is jussuk is, mert ő reájok bizta az ur Jézus az evangéliom hirdetését, a' nép tanítását, és azért tisztükben áll buzgón felvigyázni, hogy az igaz kathol. hit csorbát ne szenvedjen a' sok agyarkodó, konkolyt hintő ellenségtől, sem az iskolában, sem az iskolán kívül, és ezt minden hatalmukban álló törvényes módon megakadályozni, annyival inkább most, midőn annyi sok rossz könyvek forognak már a' nép kezén is, mellyeknek nem egyéb a' czéljuk, mint a' jó lelkü kivált katolikus népet, mondásuk szerint felvilágosítani, igazabban pedig hitökkől kiforgatni. Én K. K. U. végre is csak azt mondom, hogy inkább ne tanuljon gyermekem se irni, se olvasni, se számot vetni stb. mintsem hogy ezek mellett hitét veszítse el, mert tisztelen, böcsülöm, szeretem én a' tudományos embert, de

még jobban ám szent hitemet, mert ez ideig, és örök-ké boldogít, ama pedig csak földi jobb létet ígér!

A. No K. K. U. én is ebben egészen vele tartok, mert azt akarom, hogy mindenek előtt jó keresztény katolikus ember legyen gyermekem, és úgy tartom minden ker. kath. szülő is azt akarja, akkor lesz jó apa, anya, testvér, alattvaló, előljáró, polgár, szomszéd, és csak ha hitének kára nélkül lehet tanuljon más hasznos tudományt. Legjobb lesz úgy gondolom hogy ezután is a' kath. gyermekek kath. iskolába, az evangélikusok pedig evang. iskolába járjanak.

B. Azt igen könnyen meglehet jövendőlni, K. Ur. hogy az ugynevezett felvilágosultak igazában semmi hitűek, bennünket, kik katolikus hitünk mellett szorosán akarunk megmaradni, és abból egy hajszálnyit sem engedni, majd vakbuzgóknak, vagy talán még bolondoknak is kifognak kiáltani, mert ezekben megrögzött az a' vélemény, miszerint nem lehet az ország boldog, ha csak minden polgár nem olly fölvilágosult mint ők; azonban hagyján ugy-e bár K. Ur. a' ki vallását szereti az nem restel azért szégyent és gyalázatot szenvedni, mint az apotolok, kik dicsőségnek tartották Jézus nevéért gyaláztatni.

A. Ugy van K. Ur. hiszen csak ugy bizonyíthatja be a' becsületes kereszt. ember, hogy igazán szereti hitét, ha azért szívesen szenved akár mit. — Most még egy kérdésem van; azt hallom sokfelé beszélni kiváltképen evang. atyánkfiai között, hogy most elveszik a' papok jószágát, és abból majd az evangélikusok is részesülnek, papjaik, mestereik is abból fognak fizettetni: én föl nem érem eszemmel,

hogyan lehessen ezt igazsággal tenni, hiszen ha a' papoktól elszabad venni a' jószágot, úgy gondolom azon jussal a' világi uraktól is el lehet venni, mondja meg már K. K. U. mi van ebben a dologban?

B. Jó, hogy eszembe hozta K. Ur. ezt a' dolgot, erről most nálunk is sokat beszélnek, hát okoskodjunk mi is a' papi, vagy igazabban az anyaszentegyház jószágainak elvételéről, valljon, jogosan lehet-e ezt tenni? én azt felelem nem. Micsoda jussal birja a' papság jószágait? erős alapos joggal: mert nagyobb részét a' magyar királyok ajándékozták, egy részét más jámbor világi urak, asszonyok, és magok a' papok örökségjeből adták az egyháznak, még is egy részét a' papok úgy vették: már most kérdem; volt-e ezeknek joguk ajándékozni? igen is volt, mert saját birtokukat ajándékozták p. falukat, pusztákat, egyes telkeket, szőlőket, dézmákat, erdőket stb. ez semmi törvény által akkor meg nem volt tiltva, tehát szabad volt. Másik kérdés az; volt-e jussok a' papoknak, az egyháznak, ezen adományokat elfogadni, megtartani? igen is volt, mert se Isteni, se emberi törvény ezt nem tiltotta. — Tovább; folytatták-e maguknak az adományozók a' just, hogy mikor tettszik vissza vihetik az adományt, vagy adtak-e másnak erre just? nem; sőt az adományozó levelekben többnyire átkot mondanak azokra, kik ezen egyházi jószágokat bántani mernék, és nagy büntetést szabnak reájok: ők lelkük üdvösségéért hagyták az adományokat az Istennek azon szent célokra, melyekre az anyaszentegyház ford tatni rendeli általánosan minden vagyonát, u.m. templomok, plebánia házak,

iskolák építésére, föntartására, az egyházi személyek ellátására, szegények, árvák, özvegyek, és mindenféle nyomorultak segedelmére, vagy pedig különösen kitüzött czélokra p. sz. misékre, ispotályokra stb. és ezen jószágokat, mellyek illy sz. czélokra voltak hagyományozva mindég sérthetetleneknek; idegeníthetetleneknek tartották a' keresztények, sőt nem csak a' keresztények; hanem még a' pogányok is bántatlanul hagyták pogány templomaik javait, így a' híres nagy Sándor a' helyett, hogy elrablotta volna a' templomok jószágait, még inkább ajándékokkal gazdagította azokat; történtek ugyan időről időre kivételek, de ezek kevesek voltak, és a' just meg nem változtatták, hanem meg erősítették, az az megesett némellykor, hogy királyok, és más hatalmasok vettek el az egyháztól jószágot; de ez ritkán történt jussal, hanem csak erőszakosan, ez pedig jó lelkü emberek között soha just nem ad, annyival inkább, mert vannak több hazai törvények, mellyek az elvett jószágot az egyháznak vissza rendelik, és így azt bizonyítják, hogy az egyház tellyes jussal bírta azokat: igen, mert igaz módon kapta, jussa volt és van javait birni úgy, mint akár melly társaság az országban bírja vagyonát p. a' faluk földjeiket, mellyeket földes uraiktól kaptak, a' céhek akármelly birtokjukat stb.

A. No K. Ur. hát így falunk földjét, rétvét is elszedhetik, és végtére akár ki jószágát, lám utoljára csak az jön kibőlöle, mit mondtam.

B. Igen, igen lelkem K. Ur. azon jussal a' mellyel a' papság jószágát elszedhetik, a' falubirtokát is elfoglalhatják, de még az enyimet és K. Ur. uramét

is, mert akár hogyan okoskodjanak, prokátoroskodjanak is ezen foglalni akaró jó urak, utoljára is csak nem marad más jus, mint az erősebbiké, ez pedig minden ember vagyona rá kiterjed, az okos prókátor pedig a' legrosszabb ügy védelmére is talál okokat. Majd megmondom, mennyire tudom, hol kezdtek ezt a' papi jószág foglalást; régenten a' 14-ik században elvette Fülöp francia király a' templarius szerzetesek jószágát, és őket országából kikergette, micsoda jussal? az erősebb jussával, újabb időben elvették a' Jezuita szerzetesek jószágait Spanyol, Portugál, Francia és több országokban, és elkergették őket a' királyok, micsoda jussal? az erősebbikével; későbben Napoleon császár alatt Németh országban minden papi jószágokat elvettek ugyan azon jussal; a' francia revolutióban elvették, nem csak a' papok jószágát, hanem a' világi urakét is, és azoknak tanítványi, kik a' francia revolútiót leginkább tanításaikkal készítették, már most Francia országban annyira mentek, hogy minden ember vagyona bizonytalan, mert a' semmivel bírók osztolni akarnak azokkal, kik valamit birnak: ime tehát a' jószág elvétel, az igazságtalan foglalás, azaz erőszakos rablás mire visz lassankint, arra t. i. hogy véglére semmi vagyon sincs többé bátorságban, mert megrendíti, meggyöngíti az ember szívébe plántált igazságosság, jogosság érzetét, felindítja, felbátorítja a' másé utáni vágyot, és arra a' gondolatra visz sok jóra való embert is, hogy ha egyikét szabad elvenni, miért nem a' másikét is? igen, ma az enyimet viszik, holnap a' tiedet.

A. Igaz biz az K. Ur. ha az egyikét elviszik, miért nem vihetnék el a' másikat is. De hát hová tették azt a' tenger sok jószágot, mi hasznok lett belőle az országoknak?

B. Ugy szólván semmi, sőt inkább kárt, pedig nagyot vallottak az országok, néhányat kivéve, kik az elfoglalt jószágokat özveirták, ellicitálták; ellopták, ezek megtömték jól zsebjeiket; de mi ez a' gaz módon szerzett haszna némellyeknek az egészországra nézve; előbb a' birtokos papokszerzetesek számtalan templomokat, plebánia házakat, iskolákat, árva házakat, ispotályokat építettek, azokat hagyományokkal ellátták; igen sok szegényeket, kik vagy nem tudtak dolgozni, vagy nem volt dolgok, élelemmel, ruhával is segítették; háboru idején nagy adót fizettek a' háboru költségeire, sokszor nagy pénz szükében a' templomok arany és ezüst edényeit adták oda a' haza felsegállítására, nem egyszer az ország adósságainak egy részét magokra vállolták stb. már most K. U. ítélje meg, nem voltak-e ezen papi jószágok az ország, és kiváltképen a' szegény ember javára?

A. No ezt bizon a' legoktalanabb ember is átlátja.

B. De most K. Ur. a' templomokat, az iskolákat, ispotályokat, és más közintézeteket az ország építeti, kéri K. Ur. micsoda költségből? adóból, a' szegényeket az ország tartja, micsoda költségből? adóból, és azért ezen országokban a' papi jószágok elvétele után az adó ugyan becsületesen meg is szaporodott; Angol országban csak szegény adót, melyből t. i. a' szegényeket tartják, 60 millio pengő forintot fizetnek, midőn előbb semmi szegény adót nem

fizettek, hanem a' püspökök, káptalanok, szerzetesek tartották azokat.

A. Hát talán csak hazánkban is ugy lesz, ha elveszik a' papok jószágát?

B. Előbb utóbb arra a' formára kerülnénk mi is, mert azt a' hasznot a' mit most a' papok jószágaiból vesz az ország, ha azokat elfoglalnák, és eladogatnák, másból kellene pótolni, de miből másból? természetesen adóból. Hazánkban is a' legtöbb templomokat a' papok, szerzetesek építették, és tartják fön, és ezzel jót tesznek az országban, mert a' templomok ugy-e bár K. U. valóságos iskolái a' szegény népnek, hol jó keresztények neveltetik; az iskoláknak, kisebb és nagyobbaknak tetemesebb részét papok, és szerzetesek építették, tartják fön, látják el a' tanítókat; főiskolánkat is, melly most Pesten van, pap t. i. a' híres Pázmán Péter érsek fundálta, hány árva házakat, ispotályokat állítottak föl hazánkban is a' birtokos papok, és szerzetesek? hány szegény familiákat tettek gazdagokká? hány szegényeket tartottak, és tartanak naponkint? azt kitudná előszámlálni hány árvát, özvegyet, koldulni szégyenlő előbbkelő szegényt, szegény deákokat, betegeket látnak el? több milliókra megy hazánkban a' kegyes alapítványok száma, melly tökéek mind a' papi jószágokból kerültek, és az országnak jövedelmeznek, mert mind szent célokra vannak rendelve; sok fundációk vannak, mellyek egyenesen a' károsult szegény jobbágy felsegállítására rendeltetvék, mások arra, hogy abból a' megszorult szegény ember kapjon istenes kamatra pénzt; mindössze pedig ezen nagy pénz tömeg egy nagy hitel intéze-

tet képez, mellyből hazánk minden rendü lakosai törvényes kamatra kapnak pénzt, és így nem kényszerülnek uzsorásokhoz folyamodni. Tovább nálunk is mint más országokban a' birtokos egyháziak, és szerzetesek háboru idején tetemes adományokat adtak az ország költségeire, sőt oda engedték többször, legutoljára a' francia háboruban a' templomok ezüsts. edényeinek egy részét is; de még azt is méltó figyelembe venni, hogy midőn más világi urak külső országokban költötték el jövedelmeik nagy részét, melly az országba soha vissza nem jött, addig a' birtokos papok itt-hon a' haza javára fordították jövedelmeiket, és így mentették meg sokszor az elszegényedéstül. Ezeket fontolóra vévén K. Ur. valljon ki tagadhatná, hogy a' papi jószágok valóban az ország kincse mellyből az ország legtöbb hasznot huzott, és huz folyvást, és hogy valóban az anyaszentegyház célja szerint a' szegények öröksége, mert számtalanszegények, a' nyomorgók minden nemei vesznek ezen javakból segedelmet: és ha talán itt, vagy amott nem fordítatnának ezen jószágok azon célra mellyre rendeltettek, a' törvény szerint ő fölségének a' királynak van jussa felügyelni arra, hogy az alapítók szándékai teljesítessenek, és az alapítványok rendeltetésök szerint kezeltessenek. Ezekből az is világos, hogy ezen papi jószágok közös birtoka a' kathol. egyháznak, és minden katolikusnak van joga arra felügyelni, azt sürgetni, hogy azon célra fordítassanak ezen jószágoknak jövedelmei, mellyre az adományozók által rendeltettek; tehát arra is, hogy más, kiváltképpen az alapítók szándéka elleni

czélokra ne használtassanak, illy kitünőleg az alapítók szándékától eltérő használása ezen jószágoknak volna az, ha protestáns polgártársaink részesítenének azokban, vagy papi, vagy mesteri fizetés, templom, iskola építés 'sa't. által, erre nekik semmi jussok, valamint nekünk nincs jussunk az ő alapítványaikhoz, mellyek szinte nevezeteseek; ezt a' katholikusok jó lélekkel nem engedhetik, hogy az ő szent alapítványaik protestáns intézetekre fordítassanak; lássák ők el maguk egyházi szükségeiket, mi ellátjuk magunkét; azonban egy föltételalatt szívesen részesítjük mindennemű egyházi birtokainkban, t. i. ha vissza jönnek egyházunk kebelébe, honnan őseik eltértek, és ezt ők megtehetnék, mert tudósaik azt tanítják, hogy a' katholika hitben is szinte ugy lehet üdvözülni, mint saját valásukban, nálunk ugyan is minden megvan, mi náluk, csak hogy még sokkal több, és sok olyan is, mit ők elhagytak vallásukból, és az ő egyházban megvolt. — Végtére ezen papi jószágok valóságos majoratusai voltak hazánkban a' szegény nemtelen embernek sok időkig, mert csak ha pappá lett a' szegény nemtelen polgár, vagy jobbágy fia, tudott erénye, és tudománya által fölsőbb méltóságokra vergődni. És mind ezekből tehát K. Uram az az üdvösséges tanuság, hogy a' papi jószágoknak az ország mind eddig igen nagy hasznát vette, és veszi folyvást kiváltképpen pedig a' katholikusok, és ezek között pedig leginkább a' szegény ember, nagy kárát vallaná pedig, ha elvonnék ezen jószágokat, és eladogatnák, vagy más célra fordítanák, a' mit igazságosan tenni nem lehet, nem sza-

bad, mert az alapítók szándéka szerint kell azokat használni, hogy ez történjék az a' legfőbb hatalomnak közelessége, de jussa is; valamint K. Uramnak, vagy akárkinek jussa van kivánni, hogy testamentomában tett szent hagyománya p. templomra, szegényeknek 'sa't. arra fordítassék, ne pedig másra, ugy jussok van a' papi jószágok alapítójinak kivánni, hogy arra fordítassanak, a' mire ők rendelték, ne pedig más akármelly szép czélokra; és ehez jussunk van hozzá szólni nekünk mindnyájunknak, kik katolikusok vagyunk, és az ország lakosainak többségét tesszük, mert 9 millio vagyunk, ha mi nem akarjuk, hogy egyházunk javai másra fordítassanak, mint az alapítók által rendeltetett, tehát nem fog történni, azért jövő országgyűlésre küldendő követeinknek meg kell hagyni, hogy ne engedjék bántatni az egyház jószágát, hanem maradjon meg ugy mint eddig volt, és fordítassék azonszent czélokra, mellyekre rendeltetve vannak, és törvény által mondassék ki, hogy a' kathol. anyaszentegyház javairúl rendelkezni csak a' katolikusoknak van jussuk, ugy mint az evangelikus, és görög ó hitű polgártársaink maguk egyházi alapítványaik iránt rendelkeznek, ez igazságos is, méltányos is ugy-e bár. K. Uram?

A. Tökélletes igazság, mert ugy tartom én is, hogy senkinek sincs jussa az én hagyományomat másra fordítani, mint én rendeltem.

B. Vannak ugyan K. Ur. most sok emberek, kik azt beszéllik, hogy a' kor igényei más rendelkezést kívánnak mostanában a' papi jószágok iránt, az az: most az emberek másképpen gondolkoznak,

éreznek, lesznek, mint régenten, mikor tételtek azon fundációk, akkor azok voltak a' jó a' szent czélok, mellyekre hagyták azon emberek, most jobb czélokra kell azon hagyományokat fordítani. Már most azt kérdem ezen okos uraktúl, mi az a' jobb? az egyik ezt, másik amazt fogja jobbnak mondani; az egyik nagyon fölvilágosult uri ember jobbnak tartja ha papok helyett csupa néptanítók lesznek, kik a' népet olvasni, írni, számot vetni, gazdálkodni 'sa't. tanítják, elmellőzvéen egészen a' keresztény tudományt, mert neki religió nem kell; a' másik jobbnak tartja a' szin, vagy komédia házakat, mint a' templomokat, mert azokban vigabb evangeliomot hirdetnek, melly a' testnek és vérnek kedvez, ezekben pedig a' testnek és vérnek, az indulatoknak zabolázása prédikáltatik; egy némelly minden vallásos intézeteket szerzetes házakat eltörölne, és azok bul gyárákat, tömlőczöket, katonai laktanyákat csinálna, mert ezeket jobbnak tartja; a' harmadik a' leánynevelő apácza kolostorokat talált, vagy fatyugyermekek föl vételére fordítaná, mert ezt jobbnak tartja, és így ha mindenki önkénye szerint rendelkezhetnék az egyház jószágairúl a' mint jobbnak tartja, akkor ez lenne a' legnagyobb zszarnokság. Én K. Ur. azt tartom, hogy legjobb az igazság, igazság pedig mindenkinek a' magáét meghagyni, kinek mivel tartozunk megadni, igazság Isten, és emberi törvény előtt a' szent hagyományokat a' hagyományozók által kitüzött czélokra fordítani, és ha ez nem történik, ugysem lessz rajta Isten áldása, a' nélkül pedig semmire sem megyünk.

A. Ugy van K. K. Uram én is azt tartom legjobbnak, hogy tegyen az előljáróság igazságot, és ne engedje, hogy a' becsületes embernek szent czélokra tett hagyománya másra fordíttassék.

B. Kedves K. Uram száz szónak is egy a' vége, mi hosszú beszédünknek is szakasszuk már most végét, abban megegyeztünk úgy-e bár mindketten, hogy az új törvények által sokat nyertünk, kiváltképpen pedig a' jobbágyok, kik megszabadultak robottól, dézmától, földes ur hatalmától, egyenlökké lettünk a' törvény előtt, nincs nemes, nincs nemtelen, mindenki részesül az ország hasznaiban, de terheiben is, azaz: mindenki birtoka szerint fizet adót, őrzi a' személyt, és vagyont, mindenki jószágárúl szabadon rendelkezik a' mennyire a' törvény engedi 'sa't. szabad hazának szabad polgári lettünk mindnyájan: egymás jó baráti, testvérei: de hogy szabadok legyünk igazságosoknak kell lenni, most is köteleznek bennünket az Isten, az anyaszentegyház, és az ország törvényei, mellyek szerint nem szabad a' másét bántani, mindenkinek meg kell adni mivel tartozunk, egymást kell szeretni, egymás segítségére lenni; az az: csak akkor leszünk igazán szabadok, egyenlők, testvérek, ha jó keresztények leszünk, akkor lessz boldog a' haza, ha jó keresztyények lesznek az előljárók, jó keresztények az alattvalók, ha mindenki Isten, maga, és felebarátjairánti köteletségét hiven teljesíti, adja jó Isten, hogy ezt az egész áldott hazában minden polgár-

társunk megtegye! többire kívánók K. K. Uramnak minden testi lelki áldásokat.

A. Én is ugyan azokat kívánom kedves K. Uram teljes szivemből, és azon föllül igen nagyon köszönöm a' szép oktatást.

759418

Ára: 6 pengő krajczár.

DERECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR

Lelt.

16855-1958

Ára: 6 pengő krajczár.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁR

Lelt.

16855-1958

759418

75

759418